

**Mensenrechteneducatie in
Niet-confessionele
zedeleer
Derde graad
(try-out-versie juni 2011)**

vormen vzw

Met steun van de
Vlaamse overheid

MENSENRECHTENEDUCATIE IN HET VAK NIET-CONFESSIONELE ZEDENLEER DERDE GRAAD SO

COLOFON

Dit is een educatief pakket voor de integratie van mensenrechteneducatie in het vak niet-confessionele zedenleer in de derde graad van het S.O.

Dit pakket werd gerealiseerd voor **vormen vzw** door Mieke Verwaest
Met dank aan Sigi Van Gaever, Anouk Leys, Audry Swinnen, Frederik Polfliet, Karine Ruysen,
Ann Smedts en hun leerlingen voor het uittesten van onze materialen

Verantwoordelijke uitgever

vormen vzw
Expertisecentrum voor mensenrechten- en kinderrechteneducatie
Patriottenstraat 27
2600 Antwerpen
Tel. 03 293 82 15 – fax 02 611 75 18
E-mail mensenrechteneducatie@vormen.org

www.vormen.org

ISBN

© 2011 vormen vzw

Met steun van de
Vlaamse overheid

De Vlaamse Gemeenschap kan niet verantwoordelijk worden gesteld voor de inhoud van dit pakket.

Inleiding

Naar een onderwijs doordrongen van mensenrechten

Onze jarenlange ervaring met mensenrechteneducatie in onderwijs leert ons dat mensenrechten op school steeds vaker behandeld worden in het kader van een projectweek of een projectdag. Een occasionele gelegenheid waarbij mensenrechten eventjes in de kijker worden geplaatst, maar ook even snel weer verdwijnen.

Interessanter zou het zijn om mensenrechteneducatie te integreren in de verschillende vakken en zo te komen tot een onderwijs doordrongen van mensenrechten.

Een zoektocht naar de raakpunten tussen de vakgebonden inhoud en mensenrechteneducatie leerde ons al snel dat het perfect mogelijk moet zijn om mensenrechten te integreren in de dagelijkse klaspraktijk van bijna alle vakken. Werken aan een mensenrechtenhouding hoeft dan voor de leerkracht geen extra- belasting te vormen die bovenop de verplichte leerstof komt. Het maakt er gewoon deel van uit. De doelstellingen van mensenrechteneducatie worden op die manier als het ware opgenomen in de vakgebonden doelstellingen van een bepaald vak.

Voor het vak niet-confessionele zedenleer was de link met mensenrechteneducatie uiteraard niet ver te zoeken. Mensenrechten lopen als het ware als een rode draad door het hele curriculum van NCZ.

Vormen vzw ging op zoek naar enkele verticale leerlijnen (zie verder) en ontwikkelde voor elk van deze leerlijnen een aantal interactieve, innovatieve methodieken voor de 1ste, de 2de en de 3de graad waarbij leerlingen binnen het vak NCZ aan den lijve ondervinden waar mensenrechteneducatie om gaat.

Het resultaat zijn 3 pakketten, respectievelijk voor de 1ste, de 2de en de 3de graad, met telkens een 15-tal activiteiten die zowel inhoudelijk als methodisch interessant en vaak vernieuwend materiaal leveren voor leerkrachten NCZ die hun leerlingen vanuit ethisch standpunt bewust willen leren omgaan met de rechten van de mens.

Bij de ontwikkeling van deze methodieken werden zowel de specifieke procesdoelen van NCZ als de vakoverschrijdende eindtermen steeds in het achterhoofd gehouden. Achteraan in elk van de 3 pakketten wordt dan ook nog eens expliciet vermeld welke procesdoelen en vakoverschrijdende eindtermen gerealiseerd worden bij het werken met deze methodieken.

Verticale leerlijnen mensenrechteneducatie in NCZ

	Mensen- en kinderrechten algemeen	Mensenrechten organisaties	Wereldhandel Armoede Vluchtelingen	Vooroordelen-discriminatie Gelijkheid-verscheidenheid	Specifieke mensen- of kinderrechten
1 ^{ste} graad	Werken met de kinderrechtenkeningen	PP-presentatie mensenrechten-organisatie	De taalbarrière	Het digitale vooroordelenspel Etiketten	Kinderarbeid Inleefspel: Van plantage tot atelier
	Van 'nodig of leuk?' tot kinderrechten in de krant		De vluchteling	Ik ook	Straatkinderen Computerspel: 'Pecas in Cyberstreet'
	Kinderrechten bekendmaken via posters				Straatkinderen Reportage 'Napels zien'
	Rechten uitbeelden Rechten spelen				
	Kinderrechtenspelen				
	Waar komen mensenrechten vandaan?				
	Computerspel: www.ikenijenzij.be				
2 ^{de} graad	www.rechtisnietkrom.be	www.rechtisnietkrom.be	Horoscoop van de armoede	www.rechtisnietkrom.be	Recht op onderwijs Ganzenbordspel: Behaal een diploma
	Mensenrechten, wie verzint het?	Wie werkt er mee aan mensenrechten?	Armoedeweb	Zoeken naar overeenkomsten en verschillen ontdekken	
	Ik wil, ik mag, ik moet		Gevecht om geld en macht	Een vreemde eend in de bijt	
	Heeft iedereen recht op jongerenrechten?		De Eerlijke handel quiz	Loon naar werk of Antonio en Ali	

3 ^{de} graad	Ontwerp eens een land	Wie bepaalt de regels bij de WTO	Het suikerspel, minder zoet dan het lijkt	Zet één stap vooruit	De doodstraf Over de doodstraf
	Mensenrechten in conflict met elkaar		Wie bepaalt de regels bij de WTO	Een wedstrijdje Euro-moppen tappen	Kindsoldaten Bordspel kindsoldaten
				Begroetingen	
				Cultionary	
				Guess who's coming to dinner	
				Een antwoord geven op racisme	

Inhoudstafel

VERTICALE LEERLIJNEN MENSENRECHTENEDUCATIE IN NCZ	4
1. GELIJKHEID	7
METHODIEK 1: ZET ÉÉN STAP VOORUIT	7
2. EERLIJKE HANDEL	11
METHODIEK 2: HET SUIKERSPEL, MINDER ZOET DAN HET LIJKT	11
3. DISCRIMINATIE	29
METHODIEK 3: EEN WEDSTRIJDJE EURO- MOPPEN TAPPEN	29
METHODIEK 4: GEWOON DOEN!	34
4. VERSCHILLENDE WAARDEN IN CULTUREN	36
METHODIEK 5: BEGROETINGEN	36
METHODIEK 6: VERSCHIEDENHEID ONTDEKKEN	38
5. MENSENRECHTEN ALGEMEEN	40
METHODIEK 7: ONTWERP EENS EEN LAND	40
METHODIEK 8: MENSENRECHTEN IN CONFLICT MET ELKAAR	48
6. DE DOODSTRAF	53
METHODIEK 9: OVER DE DOODSTRAF	53
7. KINGSOLDATEN	60
METHODIEK 10: BORDSPEL KINGSOLDATEN	60
8. WERELDECONOMIE	66
METHODIEK 11: WIE BEPAALT DE REGELS BIJ DE WTO	66
9. VOORORDELEN EN STEREOTYPEN	74
METHODIEK 12: CULTIONARY	74
METHODIEK 13: GUESS WHO'S COMING TO DINNER?	76
10. RACISME	79
METHODIEK 14: EEN ANTWOORD GEVEN OP RACISME	79
11. PROCESDOELEN EN VOET	82
12. BIBLIOGRAFIE	87

1. Gelijkheid

Methodiek 1: Zet één stap vooruit

Doelstellingen

- Aanmoedigen van een empathische houding tegenover mensen die anders zijn.
- Bewust worden van de ongelijke verdeling van mogelijkheden in deze samenleving.
- Inzicht brengen in wat de gevolgen zijn voor een persoon van het behoren tot een bepaalde sociale of culturele minderheid
- Inzicht verkrijgen in systemen van discriminatie en xenofobie

Tijd: 60 minuten

- Inleiding: 5 à 10 minuten
- Stappen zetten: 10 minuten
- bespreking: 10 minuten

Groepsgrootte: 10 tot 30 deelnemers

Korte omschrijving:

In deze oefening ontdekken de deelnemers wat het betekent om in hun samenleving iemand anders te zijn. Volgende onderwerpen komen ter sprake: overzichtuitsluiting en discriminatie begint vaak bij sociale ongelijkheid; de mogelijkheden en grenzen van empathie.

Benodigdheden:

- rolfiches (bijlage 1)
- een grote ruimte (een grote kamer, een gang of buiten)
- een cd-speler met zachte en rustgevende muziek
- lijst met situaties en gebeurtenissen (bijlage 2)

Verloop:

Stap 1: voorbereiding

Lees eerst aandachtig de instructies. Bekijk de lijst met “situaties en gebeurtenissen” en pas ze aan aan de groep waarmee je zal werken.

Maak de rolfiches, één per deelnemer. Kopieer hiervoor het (aangepaste) blad, knip de strookjes uit en plooi ze dubbel.

Stap 2: inleefspel: één stap vooruit

- Zet zachte achtergrondmuziek op, zodat er rust komt in de ruimte. Je kan ook gewoon aan de deelnemers vragen om stil te zijn.
- Deel de rolfiches willekeurig uit zodat iedere deelnemer één fiche heeft. Vraag dat ieder dit voor zich houdt en niet aan de anderen toont.
- Nodig nu iedereen uit om te gaan zitten, liefst op de grond, en om zijn rol te lezen.
- Het is nu de bedoeling dat iedereen zich inleeft in zijn rol. Ter ondersteuning kan je enkele van onderstaande vragen voorlezen. Laat voldoende pauze na elke vraag zodat de deelnemers kunnen nadenken en zich een duidelijker beeld kunnen vormen van hun personage.
  - Hoe was jouw kindertijd? Hoe zag het huis eruit waarin je opgroeide? Welke spelletjes speelde je? Wat voor werk deden je ouders?
  - Waaruit bestaat jouw dagelijkse leven nu? Waar, wanneer en hoe ga je met mensen om? Wat doe je 's morgens, 's namiddags en 's avonds?
  - Hoe kan je jouw levensstijl omschrijven? Waar leef je? Hoeveel geld verdienen je per maand? Waarmee vul je je vrije tijd? Wat doe je als het vakantie is?
  - Wat vind je spannend en wat schrikt je af?

- Vraag de deelnemers om op te staan en zich in absolute stilte op één lijn op te stellen.
- Vertel de deelnemers dat je een aantal situaties of gebeurtenissen gaat voorlezen. Telkens wanneer zij in hun rol “ja” kunnen antwoorden op de stelling, moeten ze een stap voorwaarts zetten. Is het antwoord “neen”, dan blijven ze gewoon staan.
- Lees de situaties één voor één voor. Geef de deelnemers voldoende tijd om na de stelling al dan niet een stap voorwaarts te doen. Kijk ook goed naar de posities die ze ten opzichte van elkaar innemen.
- Op het einde vraag je of iedereen zijn slotpositie goed wil bekijken en onthouden. Geef dan de groep enkele minuten om uit hun rol te stappen, waarna je kan overgaan tot de evaluatie in groep.

Stap 3: Nabespreking

Vraag eerst aan de deelnemers hoe de activiteit verlopen is en hoe ze het vonden. Praat dan verder over de onderwerpen die ter sprake kwamen en over wat ze leerden van de oefening.

1. Hoe voelde het om een stap voorwaarts te zetten, of om dit juist niet te doen?
2. Voor diegenen die vaak een stap vooruit zetten, wanneer begonnen ze te beseffen dat de anderen niet zo snel volgden. Wanneer gebeurde dat?
3. Had iemand tijdens de oefening het gevoel dat zijn of haar fundamentele mensenrechten niet gerespecteerd werden?
4. Kan men raden welke de rol van de anderen was? (Laat iedereen vertellen wat zijn of haar rol was).
5. Was het eerder moeilijk of gemakkelijk om de verschillende rollen te spelen? Hoe stelden zij zich de persoon voor die ze speelden?
6. Weerspiegelt deze oefening op de één of andere manier de samenleving? Hoe?
7. Bekijk nu één voor één de rollen en stel je de vraag welke mensenrechten op het spel staan. Was het voor sommigen zo dat hen bepaalde mensenrechten ontzegd werden?
8. Wat zijn de eerste stappen die kunnen genomen worden om de ongelijkheden in onze samenleving aan te pakken?

Bijlage 1: Rolfiches

Je bent een werkloze, alleenstaande moeder.	Je bent de voorzitter van een politieke jongerenorganisatie (de partij waartoe deze organisatie behoort is op dit moment aan de macht)
Je bent de dochter van de manager van het plaatselijk bankkantoor. Je studeert economie aan de universiteit.	Je bent de zoon van een Chinese immigrant die een succesvol fast-food-restaurant uitbaat.
Je bent een Arabisch, islamitisch meisje dat nog bij haar diep gelovige ouders woont.	Je bent de dochter van de Amerikaanse ambassadeur in het land waar je woont.
Je bent eigenaar van een succesvol bedrijf dat zich bezig houdt met import en export.	Je bent een soldaat in het leger, die zijn verplichte militaire dienst vervult.
Je bent op pensioen en hebt altijd gewerkt in een schoenmakerij.	Je bent een lichamelijke gehandicapte jonge man, die zich enkel kan verplaatsen met behulp van een rolstoel.
Je bent de vriendin van een jonge kunstenaar die verslaafd is aan heroïne.	Je bent 17 jaar en een zigeunermeisje, dat de middelbare school niet heeft afgemaakt.
Je bent een 22-jarig lesbisch meisje.	Je bent een prostituee van middelbare leeftijd die HIV-positief is.
Je bent een werkloze leraar en in een land waarvan je de officiële taal niet vloeiend spreekt.	Je bent een fotomodel van Afrikaanse roots.
Je bent een 24-jarige vluchteling van Afghanistan.	Je bent een dakloze jonge man van 27 jaar.
Je bent een illegale immigrant afkomstig uit Mali.	Je bent de 19-jarige zoon van een landbouwer, wonende in een bergdorpje.

Bijlage 2: Situaties en gebeurtenissen

Lees de onderstaande situaties luidop voor. Geef de deelnemers voldoende tijd om na elke situatie eventueel een stap vooruit te doen én om te kijken naar hoever de anderen van positie veranderden.

- Je hebt nooit veel moeilijkheden gekend op financieel vlak.
- Je hebt een deftig huis met telefoonlijn en televisie.
- Je hebt het gevoel dat jouw taal, je godsdienst en je cultuur aanvaard worden in de samenleving waarin je leeft.
- Je voelt dat jouw mening over politieke en sociale kwesties van belang is en dat er naar geluisterd wordt.
- Andere mensen vragen je over tal van dingen raad.
- Je bent niet bang dat de politie je zou doen stoppen.
- Je weet waar je terecht kunt als je raad of hulp nodig hebt.
- Je hebt je nooit uitgesloten gevoeld omwille van je afkomst.
- Je beschikt naar behoeften over adequate sociale en medische diensten.
- Je kan minstens 1 keer per jaar op vakantie gaan
- Je kan vrienden uitnodigen om bij je thuis te komen eten.
- Je leidt een boeiend leven en je ziet je toekomst positief in.
- Je hebt het gevoel dat je in studiekeuze en beroep je eigen keuze kunt maken.
- Je bent niet bang om lastig gevallen of aangevallen te worden op straat, of in de media.
- Je mag zowel bij nationale als lokale verkiezingen gaan stemmen.
- Je kan de belangrijkste religieuze feestdagen vieren met je familie en vrienden.
- Je kan deelnemen aan een internationaal seminarie in het buitenland.
- Je kan minstens één keer per week naar de film of het theater gaan.
- Je bent niet bang voor de toekomst van je kinderen.
- Je kan minstens om de drie maanden nieuwe kleren kopen.
- Je kan verliefd worden op wie je zelf wil.
- Je weet dat jouw kwaliteiten in de samenleving waarvan je deel uitmaakt erkend en gerespecteerd worden.
- Je kan gebruik maken van de voordelen van het internet.

2. Eerlijke handel

Methodiek 2: Het suikerspel, minder zoet dan het lijkt

Doelstellingen:

- Factoren kunnen opsommen die de kloof tussen Noord en Zuid in de hand werken.
- Inzicht krijgen in de gevolgen van politieke en economische beslissingen in het Noorden voor de voedselzekerheid in het Zuiden.
- Economische maatregelen kunnen opnoemen die de Noord- Zuidrelaties kunnen verbeteren.
- Inzien dat structurele moeilijkheden in het Zuiden het gevolg zijn van een groter geheel aan interne en externe factoren.
- Inzicht hebben in de invloed van het Europese landbouwbeleid (subsidies) op de landbouw, de handel en dus ook op de levensstandaard in het Zuiden.
- Inzien dat dumping van landbouwproducten uit het Noorden in het Zuiden nefaste gevolgen heeft voor de landbouw in het Zuiden en op de economische en sociale rechten van mensen in het Zuiden.
- Kunnen uitleggen wat het verband is tussen globalisering en schending van de economische en sociale rechten.
- Inzien dat ontwikkeling essentieel is voor de realisatie van economische en sociale rechten en dat economische en sociale rechten essentieel zijn voor ontwikkeling.
- Inzicht hebben in verschillende factoren die aan de basis liggen van armoede.

Tijd: 100 minuten

Groepsgrootte: 10 à 20 deelnemers

Benodigdheden:

- de bijlagen (10)
- 4 à 5 tafels
- stoel voor elke deelnemer
- 7 scharen
- 3 lijmstiften
- 10 bladen papier
- 6 potloden
- 20-tal witte en 20-tal bruine suikerklontjes

Korte omschrijving:

Deel 1

In dit simulatiespel moeten de deelnemers in 2 groepen (groep 'Noorden' en groep 'Zuiden') op een speelse manier suiker produceren met productiemiddelen die aangekocht worden met een startkapitaal. Vervolgens moeten ze nagaan hoe de suiker verhandeld kan worden en worden ze geconfronteerd met de oneerlijkheid van de suikerhandel. De groep Noorden krijgt namelijk te maken met 'voordelen' en de groep 'Zuiden' met obstakels... Aan de hand van een groepsgesprek wordt de suikerproblematiek verder geanalyseerd en wordt er nagedacht over mogelijke oplossingen.

Deel 2

In het tweede gedeelte maken de deelnemers kennis met een concreet voorbeeld van de suikerproblematiek: Mozambique. Ze gaan na wat de invloed is van de suikerproblematiek op het leven van boeren of arbeiders op suikerplantages in Mozambique, hoe met andere woorden hun economische en sociale rechten geschonden worden.

Het verdere verloop van de workshop bestaat voornamelijk uit een groepsgesprek en eventueel een discussie waarbij nagedacht wordt over de belangrijkste aspecten van de suikerproblematiek en van globalisering in het algemeen.

Verloop

Stap 1: Voorbereiding

Het is belangrijk dat de begeleider de workshop inhoudelijk goed voorbereidt. Hiervoor kan gebruik worden gemaakt van het informatief gedeelte 'Globalisering en landbouw: algemeen, suiker' (bijlage 10)

Bereid de bijlagen voor: kopiëren, uitknippen,...

Maak een grote ruimte vrij, zorg voor een stoel voor elke deelnemer, zet de stoelen klaar in 2 groepen (zo ver mogelijk van elkaar verwijderd)

Leg de productiemiddelen (scharen, potloden, papier, lijm, ...) klaar op twee tafels (voor elke groep één, op enkele meters van elkaar)

Verdeel de groep in 2 gelijke groepen.

Stap 2: Simulatiespel: Suikerproductie en suikerhandel

Fase 1: Beginsituatie en startkapitaal

Geef beide groepen een kaartje met de beginsituatie (bijlage 1). Daarop staat vermeld hoeveel het startkapitaal voor de suikerproductie van beide groepen bedraagt. De groep Noorden krijgt 30.000 EUR als startkapitaal en de groep Zuiden slechts 15.000 EUR. Het kaartje verklaart waar het startkapitaal vandaan komt. Beide groepen lezen hun beginsituatie aandachtig en gaan na of ze alles begrijpen.

Fase 2: Aankoop van productiemiddelen en productie van suiker

Vervolgens krijgen de beide groepen een blad met de prijzen voor de productiemiddelen samen met de instructies voor de productie (bijlage 2 en 3).

De groepen krijgen 45 minuten de tijd om hun productiemiddelen aan te kopen en de suiker te produceren zoals omschreven in hun opdracht.

A) Aankoop van de productiemiddelen:

- Elke groep stelt eerst iemand aan die verantwoordelijk is voor de aankopen van de productiemiddelen
- Deze verantwoordelijke mag de productiemiddelen gaan aankopen aan de tafels die klaargezet werden tijdens de voorbereiding. Uiteraard moet niet alles ineens aangekocht worden, tijdens de productiefase mogen opnieuw productiemiddelen gekocht worden. Alleen de aankoopverantwoordelijke van elke groep mag naar de verkooptafels komen.
- De groep spreekt op voorhand af hoe ze het geld gaan investeren. Ze moeten hierbij nagaan wat ze allemaal nodig hebben bij de productie en hoeveel geld ze in wat kunnen investeren. De begeleider neemt het geld aan tijdens de aankopen en geeft de productiemiddelen aan de aankoopverantwoordelijken van elke groep.

Enkele opmerkingen voor de begeleider:

- Beide groepen hebben voldoende startkapitaal om alle productiemiddelen aan te kopen. Vertel dit echter niet op voorhand.
- De groep 'Zuiden' krijgt wel minder productiemiddelen ter beschikking, zoals ook in de realiteit het geval is. Op deze manier zal de productie kleiner zijn dan die van de groep 'Noorden'. Vertel dit ook niet op voorhand.
- De productiemiddelen voor de groep 'Zuiden' zijn goedkoper dan die van de groep 'Noorden'. Ook dit stemt overeen met de realiteit. Houd deze opmerking voor de nabespreking.

B) Productie van de suiker:

De suiker moet als volgt geproduceerd worden (de deelnemers krijgen deze opdracht op papier samen met de prijzen van de productiemiddelen (bijlage 2):

- zaden uitknippen uit het 'zadenblad'(bijlage 4) en kleven op een blad papier

- voor elk uitgeknipt en opgeplakt zaadje mogen de deelnemers een suikerplant produceren (suikerriet of suikerbiet)
- het voorbeeld van de suikerriet- of suikerbietplant (bijlage 5) wordt zo zorgvuldig mogelijk overgetekend van het voorbeeld, uitgeknipt en op een blad papier gekleefd.
- Na 45 minuten geeft de begeleider een teken dat de productie afgelopen is.
- De suikerplantjes worden op het einde van de productiefase ingeruild bij de begeleider voor suikerklontjes (witte klontjes voor groep 'Noorden' en bruine klontjes voor groep 'Zuiden')

Fase 3: Handel in suiker

Beide groepen hebben nu een hoeveelheid suikerklontjes verzameld. De groep 'Noorden' heeft een grotere hoeveelheid klontjes aangezien zij meer productiemiddelen konden aankopen. In deze fase is het de bedoeling dat de mechanismen van de suikerhandel op een vereenvoudigde wijze voorgesteld worden. Beide groepen krijgen een opdrachtenkaartje waarin nauwkeurig omschreven wordt welk bedrag ze met de suiker moeten binnenhalen. (bijlage 6) Elke groep leest aandacht het opdrachtenkaartje. De begeleider vraagt of de deelnemers alles begrepen hebben.

de groepen hebben de volgende opdrachten:

- De groep Noorden moet 70 000 EUR halen uit de suikerproductie. De groep geeft de helft van de suikerklontjes aan de begeleider en krijgt in ruil EUR 40 000 EUR (dit is zogezegd de prijs die ze op de Europese markt krijgen, aangevuld met de interventieprijs: een minimumbedrag dat de Europese Unie geeft aan de suikerproducenten.). Meer suiker krijgen ze op de Europese markt niet verkocht. Ze moeten nu nog 30 000 EUR verdienen.
- De groep 'Zuiden' krijgt de opdracht dat ze 20 000 EUR moeten halen uit hun suiker door verkoop in hun buurland. Ze moeten naast het terugwinnen van de productiekosten (15 000 EUR) nog 5000 EUR winst maken.

Vervolgens wordt het simulatiespel even stilgelegd voor een korte bespreking:

- De deelnemers uit het Noorden leggen uit aan het Zuiden dat zij nog 30 000 EUR moeten halen uit de overschot van hun suiker die ze op de markt in het Noorden niet meer kwijt kunnen. Ze zeggen dat ze de suiker willen verkopen op de markt in het Zuiden voor 30 000 EUR. De begeleider stelt voor dat hij 'als buurland' van de groep Zuiden, de suiker wel wil kopen.
- De groep Zuiden moet op dit voorstel reageren. Ze moeten hun suiker namelijk ook verkocht krijgen aan hun buurland (de begeleider). Het is de bedoeling dat ze er achter komen dat het Noorden geen kans maakt om de suiker kwijt te geraken op hun markt voor 30 000 EUR aangezien zij hun suiker kunnen verkopen voor 20 000 EUR. De marktprijs in het Zuiden ligt dus veel lager en hun buurland zal voor de laagste prijs kiezen.
- Indien de groepen zelf niet op deze manier redeneren, stel dan volgende vragen om hun redenering in de juiste richting te sturen:
  - Voor welk bedrag moet het Zuiden de suiker verkopen aan hun buurland om de productiekosten te dekken en om daarbovenop winst te maken?
  - Vergelijk dit met het bedrag dat het Noorden wil vragen op de markt in het Zuiden. Wat stel je vast?
  - Voor welke suiker zou het buurland dus kiezen? Waarom?
  - Wat kan je hieruit besluiten?

Opmerking: De deelnemers moeten ervan uitgaan dat het bij het suikeraanbod van het Noorden en het Zuiden om dezelfde hoeveelheid suiker gaat, ook al zal het in het simulatiespel niet om precies hetzelfde aantal suikerklontjes gaan... Als de deelnemers zelf deze opmerking niet maken, hoeft het er in principe niet bij te vertellen.

Vervolgens geeft de begeleider de groep 'Noorden' 15 000 EUR extra en vertelt erbij dat suikerproducenten uit het Noorden van de Europese Unie geld krijgen om hun suiker goedkoper te

kunnen verkopen in het suiker. De begeleider legt uit dat dit exportsubsidies zijn. De begeleider houdt de reacties op deze interventie nauwlettend in het oog. Hierbij worden volgende vragen gesteld:

- Hoeveel moet de groep 'Noorden' nu vragen voor de suiker op de markt in het Zuiden? (slechts 15 000 i.p.v. 30 000 EUR)
- Voor welk bedrag moet het Zuiden de suiker verkopen aan het buurland om de productiekosten te dekken en daarnaast winst te maken?
- Wat zal er gebeuren op de markt van het Zuiden? Voor welke suiker zouden de kopers in het Zuiden kiezen? Waarom? (voor suiker uit Noorden: is goedkoper. Leg kort uit dat het Noorden de suiker aan dumpingprijzen verkoopt (prijzen die de helft tot eenderde zijn van de prijs op de markt in het Noorden) in het Zuiden, de suiker dus 'dumpst')
- Wat zijn de gevolgen voor de suikerproducenten in het Zuiden? (ze geraken de suiker niet meer kwijt op de markt in het Zuiden)

Stap 3: Nabespreking

Hoe voelde het Zuiden zich toen ze hoorden dat het Noorden wilde verkopen op hun afzetmarkt? Hoe waren de reacties/gevoelens toen bleek dat het Noorden daar dan nog eens voor gesubsidieerd werd of geld kreeg om de suiker aan een lagere prijs te kunnen verkopen?

- Welke aspecten van het simulatiespel kwamen volgens jou overeen met de realiteit? Hoe ziet die realiteit er dan uit? Bijvragen:
  - Wat waren de verschillen tussen het aantal productiemiddelen? De prijs van de productiemiddelen? Is dit realistisch? Waarom?
  - Wat was het verschil in startkapitaal? Is dit realistisch? Waarom?
  - Dumping?
  - Noorden dat markten van Zuiden 'inpalmt'?
  - Inbreng van de Europese Unie?
  - Geef eventueel wat extra uitleg, vertel dat de algemene ideeën die in het simulatiespel aan bod kwamen, gebaseerd zijn op de realiteit.
- Wie/wat is de grootste boosdoener in het grote suiker verhaal/wat is de oorzaak van het probleem in de suikerhandel? (Het beleid van de EU tegenover de suikerhandel. Geef hierover wat meer uitleg.)
- Wat zijn de grootste gevolgen voor de suikerproducenten in het Zuiden? (te grote concurrentie van suiker uit Noorden, suikermarkt in Zuiden ontwricht)
- Hoe zou deze suikerproblematiek opgelost kunnen worden? (producenten EU verplichten minder te produceren zodat ze overschotten niet moeten dumpen, afschaffing van exportsubsidies)
- Waar zou het Zuiden haar suiker nog kunnen verkopen, als de markten (buurlanden) in het Zuiden al 'bezet' zijn door de suiker van het Noorden?
- Waarom zou het Zuiden haar suiker gemakkelijk verkocht krijgen in het Noorden? (Noorden verkoopt suiker veel duurder op de markt in het Noorden, Zuiden kan suiker goedkoper verkopen dankzij de lagere productiekosten.)
- Is dit in de praktijk mogelijk? (geef hier wat meer uitleg over het principe van invoerheffingen of importtaksen in Europa)
- Waarom kunnen we spreken over 'oneerlijke handel' (Noorden kan dumpen in het Zuiden maar houdt tegelijkertijd de grenzen gesloten voor producten uit het Zuiden, beschermt haar eigen markt)

Stap 3: Groepswerk: Gevolgen van Europese exportsubsidies voor de economische en sociale rechten in het Zuiden.

De volledige groep wordt nu ingedeeld in groepjes van 4 tot 6 personen. Er zijn 6 verschillende getuigenissen. Zorg ervoor dat per groepje elke deelnemer een andere getuigenis krijgt. Bij groepjes van 4 of 5 deelnemers kunnen de laatste en de voorlaatste getuigenissen weggelaten worden. Elke deelnemer krijgt de volgende materialen:

- Informatiekaartje 'Mozambique en suiker' (bijlage 7).
- Getuigenis van een arbeider op een suikerrietplantage in Mozambique (bijlage 8).

- Lijstje met economische en sociale rechten (bijlage 9)

De verschillende groepjes krijgen de volgende opdracht:

Individueel:

- Welke economische en sociale rechten van de arbeid(st)ers worden geschonden? (deelnemers schrijven individueel de rechten op die geschonden worden in de getuigenis)

Overleggen in groep:

- Hoe komt dit? Wat is hiervan de belangrijkste oorzaak?
- Wat moet er veranderen?

De deelnemers krijgen 20 minuten tijd voor deze opdracht.

Vervolgens worden de resultaten van het individueel werk en groepswork met de hele groep besproken.

vragen voor groepsgesprek:

- Welke economische en sociale rechten worden er zoal geschonden? Wat is de oorzaak ervan? Wat moet er veranderen?
- Welke schendingen hebben rechtstreeks/onrechtstreeks te maken met de Europese subsidies?
- Geef voorbeelden van veranderingen voor de Mozambikanen wanneer de suikerhandel op volle toeren zou draaien.
- Kunnen we zelf ons steentje bijdragen om de suikerboeren in het Zuiden te helpen? Hoe? (vooral: suiker kopen in wereldwinkel, ook: opkomen voor een eerlijke wereldhandel door bijvoorbeeld te betogen, ...)

Stap 4: Nabespreking

Het is de bedoeling dat in de nabespreking de problematiek in een bredere context geplaatst wordt en dat de begeleider meer achtergrondinformatie geeft waar nodig. De begeleider kan de reikwijdte van deze informatie zelf invullen en afstemmen op de doelgroep.

- Wist je dat Europese landbouwsubsidies een invloed hebben op het leven in het Zuiden? Had je hierover al gehoord? Ben je verbaasd?
- Hoe heet deze wereldwijde handel of het fenomeen waarin de grenzen opengesteld worden voor handel tussen het Noorden en het Zuiden, dat ervoor zorgt dat producten over de hele wereld verhandeld worden? ('vrijhandel', (economische) globalisering)
- In welke context heb je al over 'globalisering' gehoord? Welke soorten van globalisering bestaan er? (dieper ingaan op culturele globalisering, economische globalisering, ...)
- Wat hebben multinationals met globalisering te maken? Wat zijn de negatieve gevolgen van deze vorm van globalisering?
- Kan globalisering ook positief zijn? Kan je voorbeelden geven? Welke voorwaarden zijn daaraan gekoppeld? (integratie van Zuiden in de wereldhandel, eerlijke handel, eerlijke prijzen en eerlijke beloningen, werkgelegenheid zonder uitbuiting,...)
- Welke instelling bepaalt de regels voor de wereldhandel, legt afspraken voor handel vast en ziet erop toe dat die afspraken nageleefd worden? (WTO, geef wat meer uitleg, evt. ook over het feit dat de suikerdumping en de hoge importtarieven van de EU eigenlijk tegen de internationale handelsregels indruisen maar dat er voor de EU en de V.S. toch 'uitzonderingen' gelden of trucjes ingebouwd zijn om deze regels te omzeilen)
- Hoe sta je zelf tegenover globalisering? Onder welke voorwaarden? Welke niet?
- Wat kunnen we zelf doen aan de negatieve gevolgen van globalisering?
- Wie zal zijn koopgedrag veranderen na deze workshop? Hoe? Waarom?

Tips voor de begeleider

Uiteraard is de realiteit veel complexer dan de manier waarop deze handels-mechanismen gesimuleerd worden in deze workshop. Het is echter alleen de bedoeling om de belangrijkste principes ('symbolisch') voor te stellen. Als er vragen komen over het realiteitsgehalte van bijvoorbeeld de prijzen (van productiemiddelen, opbrengsten, ...) zeg dan duidelijk dat het

om een simulatie gaat van de oneerlijke handelsprincipes (exportsubsidies, importtaksen, gevolgen voor markten in het Zuiden,...). Maak in de nabespreking indien nodig voldoende duidelijk wat de verbanden zijn tussen deze simulatie en de realiteit

Bijlage 1: Het suikerspel: Beginsituaties

groep 'Noorden'

Jullie zijn suikerbietproducenten uit de Europese Unie (daarom heet jullie groep 'Noorden'.) Jullie startkapitaal voor de suikerproductie voor dit jaar komt voort uit de winsten die jullie vorig jaar gehaald hebben uit de suikerproductie. Dankzij de zogenaamde 'interventieprijis' die jullie van de Europese Unie krijgen, kunnen, jullie namelijk elk jaar opnieuw zeker zijn van een winst en van een voldoende startkapitaal voor een nieuwe suikerproductie. De interventieprijis is de minimumprijis die de Europese Unie betaalt voor de suiker aan de suikerboeren en –producenten zodat jullie altijd zeker zijn van een inkomen.

groep 'Zuiden'

Jullie zijn suikerrietproducenten uit Afrika. Daarom heet jullie groep 'Zuiden'. Dit is jullie startkapitaal voor de suikerproductie van dit jaar. Het bedrag is niet bijzonder groot omdat jullie vorig jaar niet al te hoge winsten hebben geboekt bij de suikerproductie en –verkoop. Jullie hebben echter als voordeel dat de productiekosten in het Zuiden niet zo hoog liggen. Als jullie het startkapitaal op de juiste manier investeren, zouden jullie voldoende moeten hebben voor de suikerproductie van dit jaar.

Bijlage 2: Het suikerspel: Opdrachten suikerproductie voor het NOORDEN

OPDRACHT SUIKERPRODUCTIE 'NOORDEN'

Hieronder vinden jullie een lijstje met de productiemiddelen, de dingen die jullie nodig hebben voor de suikerproductie. Elk productiemiddel heeft zijn prijs. Jullie moeten met het startkapitaal dat jullie gekregen hebben zoveel mogelijk productiemiddelen kopen zodat jullie met zoveel mogelijk mensen aan de slag kunnen. Het is namelijk de bedoeling dat jullie zoveel mogelijk suikerbieten produceren.

Startkapitaal: EUR 30 000

Productiemiddelen en prijzen:

- 4 scharen: EUR 3 000 per stuk
- 2 lijmstiften: EUR 3 000 per stuk
- 1 blad met zaden: EUR 3 000
- 7 bladen papier: EUR 2000
- 4 potloden: EUR 1000 per stuk
- tekening van een suikerbiet: EUR 3000

Opdracht voor de productie van suiker:

- knip de zaden één voor één uit en plak ze op een blad papier.
- voor elk uitgeknipt en opgeplakt zaadje mogen jullie een suikerbiet produceren (dus één suikerbiet per uitgeknipt en opgeplakt zaadje!!)
- Het maken van de suikerbiet gebeurt als volgt:
  - teken het voorbeeld van de suikerbiet over
  - knip deze tekeningen zorgvuldig uit
  - kleef ze op een blad (plak zoveel mogelijk suikerbieten op één blad)
- Jullie krijgen 45 minuten de tijd om zoveel mogelijk zaden en suikerbieten te produceren.
- Jullie kunnen de bladen waarop de zaden en suikerbieten gekleefd zijn, inruilen bij de begeleider voor suikerklontjes (voor elke suikerbiet krijgen jullie een klontje)

Opmerking: probeer ook de taken te verdelen zodat iedereen zijn steentje bijdraagt aan de suikerproductie

Bijlage 3: Het suikerspel: Opdrachten suikerproductie voor het ZUIDEN

OPDRACHT SUIKERPRODUCTIE 'ZUIDEN'

Hieronder vinden jullie een lijstje met de productiemiddelen, de dingen die jullie nodig hebben voor de suikerproductie. Elk productiemiddel heeft zijn prijs. Jullie moeten met het startkapitaal dat jullie gekregen hebben zoveel mogelijk productiemiddelen kopen zodat jullie met zoveel mogelijk mensen aan de slag kunnen. Het is namelijk de bedoeling dat jullie zoveel mogelijk suikerrietplantjes produceren.

Startkapitaal: EUR 15 000

Productiemiddelen en prijzen:

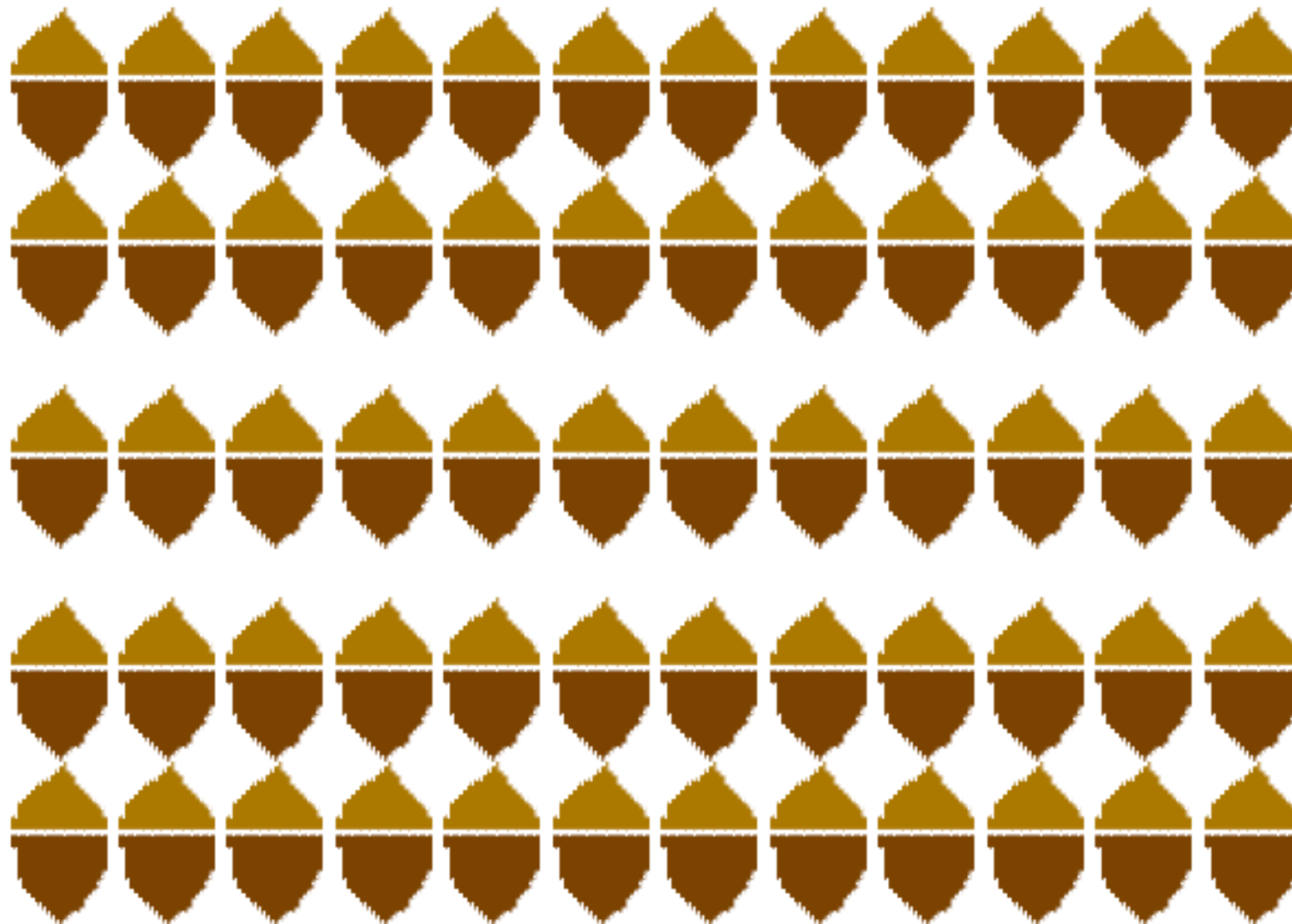
- 3 scharen: EUR 2 000 per stuk
- 1 lijmsstift: EUR 1 000 per stuk
- 1 blad met zaden: EUR 2 000
- 3 bladen papier: EUR 1000
- 2 potloden: EUR 1000 per stuk
- tekening van een suikerrietplant: EUR 2000

Opdracht voor de productie van suiker:

- knip de zaden één voor één uit en plak ze op een blad papier.
- voor elk uitgeknipt en opgeplakt zaadje mogen jullie een suikerrietplant produceren (dus één suikerrietplant per uitgeknipt en opgeplakt zaadje!!)
- Het maken van de suikerrietplant gebeurt als volgt:
  - teken het voorbeeld van de suikerrietplant over
  - knip deze tekeningen zorgvuldig uit
  - kleef ze op een blad (plak zoveel mogelijk suikerrietplanten op één blad)
- Jullie krijgen 45 minuten de tijd om zoveel mogelijk zaden en suikerrietplanten te produceren.
- Jullie kunnen de bladen waarop de zaden en suikerrietplanten gekleefd zijn, inruilen bij de begeleider voor suikerklontjes (voor elke suikerrietplant krijgen jullie een klontje)

Opmerking: probeer ook de taken te verdelen zodat iedereen zijn steentje bijdraagt aan de suikerproductie

Bijlage 4: Het suikerspel: het zadenblad

Bijlage 5: Het suikerspel: Suikerbiet en suikerriet om uit te knippen

Bijlage 6: Het suikerspel: Opdrachten handelspel

Groep 'Noorden'

Nu jullie de suiker geproduceerd hebben is het de bedoeling dat jullie met deze suikerproductie opnieuw geld gaan verdienen: de productiekosten moeten teruggewonnen worden en jullie moeten uiteraard ook winst maken. Jullie hebben EUR 30 000 geïnvesteerd in de productiekosten en jullie moeten daarbovenop EUR 40 000 winst maken. Jullie moeten dus EUR 70 000 binnenhalen uit de suikerhandel. Op de Europese markt kunnen jullie voor EUR 40 000 de suiker kwijt geraken dankzij de hoge prijzen die op de Europese suikermarkt gehanteerd worden en het geld dat jullie erbovenop krijgen van de Europese commissie. Zij betaalt namelijk een minimumbedrag voor de suiker ('de interventieprijs'). Geef dus de helft van jullie suikerklontjes aan de begeleider en dan krijgen jullie een bedrag van EUR 40 000.

Uiteraard hebben jullie het vooropgestelde bedrag van EUR 70 000 nog niet verdiend. Hoeveel moeten jullie nog verdienen om een vooropgestelde bedrag binnen te halen? Daarom gaan jullie de suiker verkopen op de markt in het Zuiden.

Groep 'Zuiden'

Jullie hebben EUR 15 000 geïnvesteerd in productiemiddelen. Dit bedrag moeten jullie uiteraard terugverdienen door de suikerhandel omdat jullie hetzelfde bedrag volgend jaar opnieuw nodig hebben om te investeren in een nieuwe suikerproductie. Uiteraard moeten jullie ook nog winst maken omdat jullie van de suikerhandel moeten kunnen leven: allerlei kosten moeten er namelijk mee betaald worden zoals voedsel, onderwijs, gezondheidszorg, ... De suikerhandel is jullie enige bron van inkomsten. Daarom moeten jullie in totaal minstens EUR 20 000 verdienen met de suikerhandel, zodat jullie nog EUR 5 000 overhebben om te voorzien in de levensbehoeften. Jullie buurland (de begeleider) koopt elk jaar jullie suikerproductie op. Het is de belangrijkste afzetmarkt voor jullie suiker. Maar jullie buurland is wel altijd op zoek naar de goedkoopste suiker, bruine of witte, dat maakt niet uit.

Bijlage 7: Het suikerspel: Informatietekst en getuigenissen

Informatietekstje 'Mozambique en suiker ...'

Getuigenissen van arbeiders op de suikerrietplantages Manhica, in Mozambique

Geef elke deelnemer de informatieve tekst en een getuigenis. Elke deelnemer per groepje moet een andere getuigenis krijgen. Er zijn 6 verschillende getuigenissen. Als de groepjes slechts 5 of 4 personen tellen, mag je de (2) laatste getuigenis(sen) laten vallen.

Onder de getuigenissen staan telkens de geschonden rechten. Dit is echter informatie voor de begeleider en mag uiteraard niet gekopieerd worden voor de deelnemers.

Mozambique en suiker ...

Mozambique is één van de armste landen in de wereld. 80% van de bevolking leeft op het platteland, waar landbouw de belangrijkste bron van werkgelegenheid is.

Suiker is het belangrijkste exportproduct. De productiekosten van suiker zijn minder dan 286 EUR per ton, ongeveer de laagste in de wereld.

De suikerlandbouw is de grootste werkgever in Mozambique, ongeveer 23 000 arbeiders (in 2001) werken op suikerplantages of in suikermolens. Maar als Mozambique meer suiker zou kunnen verkopen op de wereldmarkt, zouden er veel meer mensen kunnen werken in de suikerlandbouw.

De dumping van Europese suikeroverschotten in Afrika, vermindert de exportmogelijkheden van Mozambique aanzienlijk. Ondanks het feit dat de productie van suiker binnen EU het duurste is in de hele wereld, is Europa toch de tweede grootste suikerexporteur.

Mozambique kan op haar afzetmarkt niet meer concurreren met de goedkope gesubsidieerde suiker uit Europa. In 2001 voerde Europa bijvoorbeeld 770 000 ton witte suiker uit naar Algerije en 150 000 ton naar Nigeria, 2 belangrijke exportlanden voor Mozambique ...

Bron: Stop the Dumping (Oxfam)

Bijlage 8: Het suikerspel: getuigenissen

Getuigenis van Maria Gulela

Suikerriet oogsten is fysiek heel zwaar en de werkdagen zijn lang. Soms moeten we 12 uur aan één stuk werken onder slechte omstandigheden. We werken zonder stoppen zowel in de brandende zon als in de gietende de regen. We hebben ook veel problemen met malaria door de muggen. We hebben aan de bazen gevraagd of ze de muggen willen bestrijden met insecticiden maar ze vonden dat te duur en zeiden dat de arbeiders dat maar zelf moeten betalen. Maar als we dat moeten betalen, blijft er haast niets meer over van ons loon.

(Maria Gulela, arbeidster op de suikerplantage Maragra, Mozambique)

Veilige arbeidsomstandigheden

Recht op rustpauzen

Voorkoming, behandeling en bestrijding van ziekten

Getuigenis van Chico Chivone

Er is wel voedsel maar het is heel duur. Het geldt dat ik verdien op de suikerplantage is niet voldoende om het te kopen. Als ik meer zou verdienen, zou ik een goed huis kunnen kopen voor mijn familie. Mijn ouders zijn gestorven en ik moet nu als oudste in de familie zorgen voor tien broers en zussen. Als ik aan de bazen vraag waarom mijn loon zo laag is, zeggen ze dat het slecht gaat met de suikermarkt in Afrika. Ze zeggen dat niemand onze suiker wil kopen.

(Chico Chivone, Arbeider op de suikerplantage Maragra, Mozambique)

Recht op voedsel

Recht op onderdak

Recht op voldoende loon

Getuigenis van Joao Bila

Ik werk soms zo'n 9 uur aan een stuk, zonder pauze en verdien dan maar 37 400 Metical (ongeveer 1,5 EUR) per dag. Ons loon is wel iets meer dan het wettelijke minimum in Mozambique maar je kan er ook maar 6 maanden per jaar, tijdens het oogstseizoen, werken. Ik ben zeker heel blij dat ik deze job heb, want veel jobs buiten de suikerlandbouw zijn er niet. Toch is het loon amper genoeg om van te leven.

(Joao Bila, Arbeider suikerrietplantage Maragra, Mozambique)

Recht op rustpauze

Recht op behoorlijk loon

Recht op behoorlijke levensstandaard

Getuigenis van Dolores Sanchez

Ik ben Maria Gulela, 41 jaar en weduwe. Ik voed mijn zes kinderen op en mijn 2 nichtjes, de kinderen van mijn broer die aan AIDS gestorven is. Ik woon in het dorp Manhica. Bijna alle inwoners van mijn dorp werken op de suikerrietplantage Maragra, zo'n 7 kilometer van het dorp vandaan. Ik werk er 6 maanden per jaar, tijdens het oogstseizoen. Tijdens het oogstseizoen krijg ik een basisloon van 621.000 Metical per maand. (ongeveer 27 EUR, de waarde is vergelijkbaar met een loon van 100 EUR per maand bij ons)

Recht op een behoorlijk loon

Getuigenis van Jesus Martinez

Ik heb vier kinderen en er is niet genoeg geld voor kleding en medicijnen. Ook kan ik mijn kinderen maar enkele maanden per jaar naar school sturen. Bovendien lopen wij, de arbeiders op de suikerrietplantages, grote kans om malaria te krijgen omdat er zoveel muggen zijn.

Mijn grote droom is een full-time job, onder goede werkomstandigheden en een loon waar we een behoorlijk leven van kunnen leiden.

(Joao Bila, Arbeider suikerrietplantage Maragra, Mozambique)

Recht op kleding

Recht op medische verzorging

Recht op onderwijs

Recht op bescherming tegen ziekten

Recht op behoorlijke arbeidsomstandigheden

Behoorlijk loon

Wij, de arbeiders van Manhica, willen betere arbeidsomstandigheden. Ook willen we dat er meer jobs komen in de suikerindustrie zodat onze familie of burens er ook werk kunnen krijgen. Daardoor zouden de inkomens kunnen stijgen, de criminaliteit dalen, meer kinderen zouden naar school kunnen gaan, en de zieken zouden verzorgd kunnen worden ...

(Maria Gulela, arbeidster op de suikerplantage Maragra, Mozambique)

Recht op goede arbeidsomstandigheden

Recht op werk

Recht op onderwijs

Recht op gezondheidszorg

Bijlage 9: Sociale en economische rechten in een notendop

Recht op...

Arbeid:

- o Billijk loon/gunstige arbeidsvoorwaarden
- o Gelijke beloning
- o Veilige en hygiënische omstandigheden
- o Gelijke kansen
- o Redelijke werktijden
- o Vakanties met behoud van loon
- o Recht op vakverenigingen
- o Stakingsrecht

Recht op sociale zekerheid

Bescherming:

- o Van het gezin
- o Bijzondere bescherming van moeders
- o Bescherming van kinderen tegen economische en sociale uitbuiting

Behoorlijke levensstandaard:

- o Voeding, kleding en huisvesting
- o Verbetering van de voortbrenging, verduurzaming en verdeling van voedsel
- o Billijke verdeling van de wereldvoedselvoorraden

Gezondheid:

- o Lichamelijke en geestelijke gezondheid
- o Vermindering van aantal doodgeboren en van kindersterfte
- o Verbetering van hygiëne in gewone milieu en werkmilieu
- o Voorkoming, behandeling en bestrijding van epidemische ziekten
- o Geneeskundige bijstand

Onderwijs:

- o Primair onderwijs: verplicht en gratis
- o Secundair onderwijs: verschillende vormen
- o Scholen van alle niveaus
- o Verbetering van materiële omstandigheden en personeel
- o Studietoelagen
- o Vrije keuze van scholen

Bijlage 10: Achtergrondinformatie

Suiker

Na de Tweede Wereldoorlog wilden de Europese beleidsmakers er voor zorgen dat hun continent niet meer door hongersnood zou geteisterd worden. Daarom moesten de Europese boeren, via allerlei ondersteuningsmechanismen, kunnen voorzien in de behoeften van de Europese bevolking. In deze context kwam in 1967 het perfide suikerbeleid tot stand als een onderdeel van het gemeenschappelijk Europees landbouwbeleid.

De praktijk van het Europees landbouwbeleid was echter veel minder rooskleurig dan de nobele doelstelling die het voor ogen had. Het suikerbeleid is misschien de beste illustratie van de dubbele standaard waarmee in de wereldhandel wordt gemeten. Rijke landen zetten arme landen aan tot vrijhandel en gebruiken hun invloed bij het Internationaal Monetair Fonds en de Wereldbank om vrijhandel op te leggen. Maar als puntje bij paaltje komt voeren ze zelf het protectionisme hoog in het vaandel.

SUIKERPRODUCTIE EN –HANDEL IN DE WERELD

Suiker kan overal ter wereld geproduceerd worden (in tegenstelling tot de tropische gewassen koffie, cacao of bananen). Er is hier sprake van rechtstreekse concurrentie tussen Noord en Zuid. Wereldwijd zijn er 121 suikerproducerende landen. In 2004 werd er ongeveer 125 miljoen ton suiker geproduceerd. De grootste producenten zijn Brazilië (bijna 21 miljoen ton) en de Europese Unie (18 miljoen ton). Hét suikercontinent is echter Azië, met grote producenten als India (17 miljoen ton), China (9 miljoen ton) en Thailand (5,5 miljoen ton). Tweederde van de totale suikerproductie is afkomstig uit ontwikkelingslanden. De meeste landen produceren suiker voor de eigen markt. Amper éénderde van de globale productie wordt verhandeld op de wereldmarkt. China bijvoorbeeld exporteert nauwelijks suiker.

Sinds 1995 is Brazilië de grootste exporteur van suiker, met een marktaandeel van ongeveer 25 procent. Het marktaandeel van de Europese Unie (jarenlang op de eerste plaats) bedraagt momenteel 14 procent. Maar voor witte suiker is de Europese Unie veruit de grootste uitvoerder, met 40% van de markt. Andere belangrijke exporterende landen zijn: Australië, Cuba, Thailand, India, Guatemala en Zuid-Afrika.

HET PARADOXALE SUIKERBELEID VAN DE EUROPESE UNIE

De productiekosten voor suiker liggen in de Europese Unie zeer hoog. De productie van één ton witte suiker kost in Europa ongeveer 673 EUR. In landen met een vergelijkbaar voordeel, zoals Brazilië en Colombia, bedraagt de kostprijs slechts 286 EUR. Toch beheerst Europa de wereldmarkt van witte suiker: in 2003 voerde Europa 5,3 miljoen ton suiker uit.

Drie beleidsinstrumenten veroorzaken deze scheefftrekking – en houden ze ook in stand:

- De interventie- en exportsubsidies: Suiker is het enige afgewerkte landbouwproduct waarvoor in Europa nog een interventieprijs geldt. De Europese Unie garandeert de boeren een minimumprijs: de EU betaalt een hoge prijs waartegen ze hun bieten aan raffinaderijen kunnen verkopen. Maar ook de raffinaderijen hebben de garantie dat ze een hoge prijs voor hun suiker krijgen. Boeren en raffinaderijen betalen allebei heffingen – zowat 800 miljoen EUR per jaar – maar rekenen die vlotjes door aan de consument. Dit maakt suiker voor de Europese consument drie maal zo duur dan de wereldmarktprijs. Daarnaast zijn er de exportsubsidies. De productiekosten in de Europese Unie liggen veel hoger dan de marktprijs. Als het Europese suikeroverschot geëxporteerd wordt, zouden boeren en raffinaderijen bijna steeds geconfronteerd worden met een marktprijs die hun kosten niet dekt. Als ze dus aan de marktprijs zouden verkopen, zouden ze zware verliezen lijden. De exportsubsidies zorgen ervoor dat dit niet gebeurt: Europa past het verschil tussen de interventieprijs en de wereldmarktprijs bij. Op deze manier wordt de Europese suiker uitgevoerd tegen een prijs die maar éénderde tot de helft bedraagt van de prijs op de interne Europese markt. Dit is dumping. Het mechanisme zorgt ervoor dat de internationale prijzen nog meer naar beneden worden gedruwd – gemiddeld met 12 à 7

procent – zodat de meeste producenten in ontwikkelingslanden hun productiekosten niet eens terugbetaald zien.

- **Productiequota:** Quota zorgen ervoor dat de hoge prijs die de producenten voor hun suiker krijgen niet leidt tot een enorme overproductie. Elke lidstaat heeft een suikerquotum. Dat wordt toegekend aan de raffinaderijen. Via contracten met boeren bepalen de raffinaderijen hoeveel suiker elke boer mag produceren. Een deel van deze quotaproductie wordt geëxporteerd. Daarvoor bestaan er exportsubsidies. De meeste boeren telen echter meer suikerbieten dan dat ze zouden mogen volgens het quotum, zogezegd als reserve als de volgende oogst zou mislukken. In de praktijk is het best winstgevend om een overschot te produceren. De productie buiten de quota ligt zelfs vrij hoog. Frankrijk en Duitsland zijn de grootste producenten van suiker buiten de quota. Frankrijk is, samen met Groot-Brittannië, ook de grootste dumper op de wereldmarkt; de afgelopen 5 jaar hebben ze met hun tweekjes bijna één vierde van hun productie buiten het quotum op de wereldmarkt afgezet.
- **Invoertarieven:** De hoge suikerprijs in Europa betekent dat goedkopere suiker uit andere landen op de Europese markt een makkelijke afnemer zou moeten vinden. Om te voorkomen dat dit gebeurt, heeft de Europese Unie invoertarieven ingesteld. Ze kunnen tot 140 procent bedragen. De invoertarieven op andere producten bedragen doorgaans niet meer dan 5 procent, wat duidelijk aantoont dat suiker één van de meest beschermde Europese producten is.

Meer info over globalisering en landbouw vind je op <http://www.vormen.org/Rechtvaardig/GlobLandbouw.html>

3. Discriminatie

Methodiek 3: Een wedstrijdje Euro- moppen tappen

Doelstellingen

- Inzicht verwerven in de mechanismen van stereotypen en vooroordelen
- Beseffen dat humor vaak wordt gebruikt om vooroordelen te handhaven of te voeden
- De basis van onze humor bestuderen
- Ons bewust worden van het effect van grappen, zowel op onszelf als op de mensen die er het onderwerp van zijn
- Een discussie op gang brengen over de angsten die verborgen zitten in de grappen die we vertellen
- Reflecteren over persoonlijke verantwoordelijkheid om te reageren op situaties waar we het niet mee eens zijn.

Tijd : 45 minuten

Groepsgrootte: Om het even

Benodigheden:

- Een hoed
- Een groot blad papier of een flapbord en een stift
- Verschillende soorten moppen, toepasselijk voor je groep (bijlage 1)
Je kan zelf ook op zoek gaan naar moppen en cartoons
  - over vegetariërs, rijkelui, joden, gehandicapten, politici, popsterren, vreemdelingen, homoseksuelen...;
  - over onderwerpen die taboe zijn;
  - met woordspelingen en woordspelletjes;

Verloop

Stap 1:

- Schrijf de grappen op stukjes papier en stop die in de hoed.
- Nadat iedereen in een cirkel is gaan zitten, laat je de hoed rondgaan en vraag je de deelnemers een papiertje te nemen en de grap voor te lezen of uit te beelden voor de rest van de groep...
- De overige groepsleden beoordelen de grap door ze een score van een tot tien toe te kennen.
- Vraag de spelers, op jouw teken of na een tel tot drie, hun toegekende score te tonen met hun vingers.
- Noteer deze scores op het flapbord.

Stap 2: Nabespreking

Besprek hoe de mensen zich voelden tijdens het spelen van het spel en stel volgende vragen:

- Welke grap is de beste en waarom?
- Welke grap wordt het minst geapprecieerd en waarom?
- Hoe voelt het wanneer de grap tegen jou gericht is of wanneer ze over iets gaat dat je sterk aanbelangt?
- Welke soort grappen zijn de beste?
- Wat maakt grappen onaanvaardbaar?
- Waarin schuilt het kwaad bij het vertellen van seksistische / racistische grappen?
- Hoe reageer je indien iemand een aanstootgevende grap vertelt: beleefd glimlachen, lachen omdat je vrienden dat ook doen, tegen de persoon zeggen dat je de grap beneden alles vindt, de groep verlaten zonder iets te zeggen,...?

Tips voor de begeleider

De keuze van de grappen is belangrijk, aangezien die je helpt de controle te houden over een activiteit die makkelijk uit de hand kan lopen. Neem in je selectie zowel destructieve als constructieve grappen op. Cartoons zijn mogelijk de beste bron van grappen die ons iets positiefs leren over onszelf en de wereld.

Let op voor grappen die bepaalde leden van de groep diep zouden kunnen grieven.

Het kan leerrijk zijn om een paar grappen, vooral practical jokes met enkele leden van de groep, in het spel op te nemen.

Suggesties voor opvolging

Start een verzameling cartoons en grappen om met elkaar te delen. Maak een blijvende plek vrij op een prikbord om ze te tonen. Of verzin je eigen grappen en cartoons. Probeer ze gepubliceerd te krijgen in de lokale krant of in de nieuwsbrief van de school.

Bijlage 1: Voorbeelden van moppen en cartoons..

Over vrouwen:

Een man heeft een goede daad gedaan en daarom komt er een kabouter naar hem toe en zegt: "Meneer, u mag een wens doen!"

Waarop de man antwoordt: "Ik zou graag naar Hawaii willen, maar ik wil niet varen en ik durf niet met de boot."

"Tja," zegt de kabouter, "dan weet ik ook geen oplossing."

Waarop de man zegt: "Kun jij dan geen brug voor mij bouwen?"

Zegt de kabouter: "Weet je wel wat dat niet kost? Dat is veel te duur, weet je misschien niet iets anders?"

"Nou," zegt de man, "dan wil ik graag een vrouw die niet zeurt."

Zegt de kabouter: "Wil je verlichting op je brug of gaat het in het donker ook wel?"

Er staan honderden mannen bij de hemelpoort. Er zijn 2 ingangen. Op de eerste ingang staat: hier mannen die niks te vertellen hadden bij hun vrouw. Op de tweede ingang staat: hier mannen die wel iets te vertellen hadden thuis. Petrus komt kijken en ziet honderden mannen bij de eerste ingang staan en één man bij de tweede ingang. Dan vraagt Petrus aan die man: "Sta je hier wel goed?"

"Ja," antwoordt de man, "ik moest van mijn vrouw hier gaan staan!"

Over mannen:

Waarom lijken mannen op dolfinen? Men zegt dat ze intelligent zijn ,maar niemand kan het aantonen.

Hoe noem je een goed uitziende, gevoelige en intelligente man? Een gerucht.

Hoe zou de wereld eruit zien zonder mannen? Vol dikke gelukkige vrouwen.

Wat gebeurt er als een man tot zijn navel in het water staat? Dat gaat zijn verstand te boven.

Wat hebben UFO's en intelligente mannen gemeen? Iedereen praat erover, maar niemand heeft er ooit een gezien.

Wat is het verschil tussen een man en een gevangenis? Een gevangenis heeft grijze cellen.

Wat is het verschil tussen een man en een kop koffie? Geen, ze werken allebei op de zenuwen.

Waarom maken mannen zo moeilijk oogcontact? Borsten hebben geen ogen

Over Jezus

Jezus sterft en stijgt op naar de hemel. Hij gaat onmiddellijk op zoek naar zijn vader, want hij heeft de man nooit gezien en is benieuwd hoe hij er uit ziet, en of hij meer op zijn vader of op zijn moeder lijkt, enz. Hij zoekt hoog en laag, maar kan hem niet vinden.

Jezus vraagt aan Sint-Pieter: "Waar is mijn vader?" Maar Sint-Pieter zegt dat hij het niet weet. Hij

vraagt het aan de aartsengel Gabriel: "Waar is mijn vader?" Maar Gabriel weet het niet. Hij

vraagt het aan Johannes de Doper: "Waar is mijn vader?" Maar Johannes weet het niet.

Dus Jezus dwaalt rond in de hemel, ongeduldig op zoek naar zijn vader. Ploft ziet hij uit de mist een oude man op hem afkomen. De man is erg oud, met grijs haar, een beetje gebogen. "Stop!" gilt Jezus. "Wie ben jij?" "O, help me alstublieft, ik ben een oude man op zoek naar zijn zoon."

Jezus is erg nieuwsgierig. Zou dit zijn vader zijn? "Vertel me van je zoon, oude man."

"O, je zou hem kennen als je hem zag. Hij heeft gaten in zijn handen en zijn voeten, waar de nagels gezeten hebben. Hij was aan een kruis genageld moet je weten..."

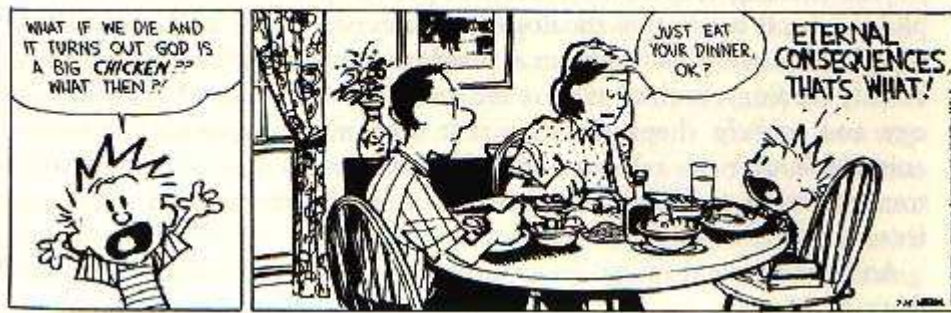
"Vader!!!!!!" schreeuwt Jezus.

"Pinokkio!!!!!!" schreeuwt de oude man. - Mr Funny Bone

Over vegetariërs

Calvin and Hobbes

by Bill Watterson

Over gehandicapten

Een gehandicapte man zit in de trein tegenover iemand die die gehandicapte al even zit te observeren. Vraagt die iemand opeens: "Bent u zo geboren?"

Even blijft het stil en dan zegt die gehandicapte: "Nee, ik ben zo niet geboren, ik was toen een stuk kleiner."

Een blinde vrouw is aan het winkelen in de supermarkt. Plots pakt zij haar blindenhond bij de achterste poten vast en begint met het beest rond te zwieren.

Een bezorgde bediende loopt naar de blinde toe en vraagt of alles wel in orde is. Ja, hoor, zegt ze. we zijn gewoon even aan het rondkijken.

Over Marokkanen en Turken/ moslims

Wat is een Turk met een Wibra -tas? Een zakenman

Mustapha, een kleine Marokkaanse jongen, zit op de lagere school en wil graag Nederlander worden. Dus hij naar zijn meester en vraagt hem: "Meester, ik wil zo graag Nederlander worden".

Meester: "Nou Mustapha, je bent nu eenmaal Marokkaan dus ik denk niet dat het mogelijk is, maar als jij nou voor Nederlands en rekenen minimaal een 9 haalt, dan ben je voor mij een Nederlander".

Dus Mustapha leren, studeren en (hard) werken en uiteindelijk haalt hij dan voor Nederlands en rekenen een 9 op zijn rapport.

Vol trots laat hij de meester zien en zegt: "Nu ben ik een Nederlander hè?"

Meester: "Ja hoor, je bent nu een Nederlander"

Mustapha gaat met volle trots naar zijn huis en laat het rapport aan zijn vader zien.

Vader natuurlijk trots en hoort tot zijn verbijstering dat Mustapha zegt: "Pa, ik ben nu

Nederlander!!" Zijn vader geeft hem een paar rake hoeken en zegt: "Praat niet zo raar, je bent nog steeds een Marokkaan!" Met een dik oog gaat Mustapha naar zijn moeder en

laat ook haar zijn rapport zien en zegt ook: "Mam, ik ben nu Nederlander!!"

Zijn moeder geeft hem een paar klappen en zegt: "Nietes, je bent gewoon een Marokkaan".

Mustapha gaat woedend naar zijn kamer en denkt: "Ik ben nog geen 10 minuten Nederlander en heb nu al een hekel aan die kut Marokkanen!!"

Abdel : 'Ik hier werken willen !'

Baas : 'Goed, je krijgt knappe secretaresse, groot bureau, chique firmawagen, GSM, ..'

Abdel: 'Jij zeker grapje maken ?'

Baas : 'Wie is er hier begonnen ?'

Hoe noem je:

de vloerbedekking in Moskeeën? Islaminaat

Moslim die lekker ruikt. HugoBosslim.

Moslim die z'n gebit onderhoud: Floslim

Hoe noem je een Moskee gemaakt van ijs? Moskou

Over Belgen

Een man wil nieuwe hersenen hebben. De chirurg vraagt: 'Wilt u Servische of Belgische? De Servische kosten 5000 euro, de Belgische 50.000.' Vraagt de man: 'Waarom zo'n groot prijsverschil?' Zegt de chirurg: 'Tja, die Belgische zijn nog nooit gebruikt!'

Methodiek 4: Gewoon doen!

Behandelde onderwerpen

Doelstellingen

- Ervaren hoe het is om gediscrimineerd te worden.
- Inzicht verwerven in de mechanismen die ervoor zorgen dat minderheden in onze maatschappij een ongeprivilegieerde positie blijven innemen.
- Analyseren hoe we bepaalde sociale groepen discrimineren en er tegelijk in slagen om hen de schuld te geven van de positie waarin ze zich bevinden.
- Ons bewust worden van hoe we onrechtvaardige sociale structuren in stand helpen houden.

Tijd: 60 minuten

Groepsgrootte : Maximum 40. Je zult de deelnemers moeten opdelen in kleinere groepjes.

Benodigdheden:

- 4 grote vellen papier
- 4 oude tijdschriften
- 4 scharen
- 4 pakjes gekleurde viltstiften
- 4 tubes lijm
- Optioneel : 4 pakketjes andere spullen zoals wol, knopen, paperclips, touwtjes.
- Papier en pen voor de waarnemers
- Een klok of uurwerk

Verloop

Stap 1:

- Verdeel de spelers in vier groepen en vraag elke groep in een hoek van de kamer te gaan zitten zodat ze rustig kunnen werken.
- Vraag elke groep om iemand aan te duiden als waarnemer. Deze persoon zal noteren wat de leden van de groep doen of zeggen.
- Kondig aan dat je bij elke groep zult langskomen om hun het materiaal en de opdracht te geven.
- Ga naar de eerste groep, geef ze wat materiaal en zeg duidelijk "Jullie hebben een blad papier, een tijdschrift, een schaar en lijm. Je moet een collage maken die "de lente" voorstelt. Je hebt 20 minuten. Je mag beginnen wanneer je wil."
- Ga dan naar de tweede groep , geef hen het materiaal en zeg duidelijk : " Jullie hebben een blad papier, een tijdschrift, een schaar en lijm. Je moet een collage maken die "de zomer" voorstelt. Je hebt 20 minuten. Je mag beginnen wanneer je wil."
- Ga dan naar de derde groep, geef hen hun materiaal en zeg duidelijk : "Jullie hebben een blad papier, een tijdschrift, een schaar en lijm. Je moet een collage maken die "de herfst" voorstelt. Je hebt 20 minuten. Je mag beginnen wanneer je wil."
- Ga dan naar de vierde groep, geef hen het materiaal en zeg duidelijk : " Mso, flosamd loerabtbz losnise bauqvxa poyeks, nseioamans sajiyudo laverzalosifatome. Je hebt 20 minuten. Je mag beginnen wanneer je wil."
- Ga terwijl ze bezig zijn in alle groepjes eens kijken. Moedig groepen 1, 2 en 3 aan, maar berisp groep 4 omdat ze niet doen wat je hen gevraagd hebt.
- Na 20 minuten laat je hen stoppen en vraag je de verschillende groepen om hun collages in te leveren. Als de eerste groep dan nog niet klaar is geef je hen 3 of 4 minuten extra.

Stap 2: Nabespreking

Doe de ronde van alle spelers. Vraag wat ze van de activiteit vonden, hoe ze samen werkten in de groepjes, deed iedereen mee?

Laat dan alle waarnemers aan het woord. Vraag hen wat er in iedere groep gebeurde.

Betrek dan iedereen in een gesprek over de verbanden met de realiteit.

- Zie je een band met het echte leven?
- Wie is in onze samenleving de vierde groep?
- Op welke manier geven we doorgaans de schuld aan de slachtoffers van sociale onrechtvaardigheid?
- Hoe reageren mensen die zich het slachtoffer van sociale onrechtvaardigheid voelen?
- Reageren zij op dezelfde manier als de mensen uit groep 4 reageerde?

Tips voor de begeleider

Als je met weinig mensen werkt, pas dan het spel aan en maak twee subgroepen, geef de eerste heel duidelijke instructies en de tweede heel onduidelijke.

Als alternatief voor de nonsens tekst kan je de opdracht ook zeer snel of in een vreemde taal uitspreken.

Verwacht je aan sterke reacties van de leden van de vierde groep, wegens de frustratie de opdracht niet te begrijpen en toch de schuld te krijgen. Soms maken ze zich kwaad op de begeleider en gaan ze weg. Soms keren ze hun frustratie tegen de andere groepen en zorgen ze ervoor dat zij hun opdracht niet kunnen uitvoeren of afwerken. Soms houden ze hun gevoelens in en bewaren ze de agressie voor later. Daarom stellen we het volgende voor :

Zorg ervoor dat de groepen willekeurig samengesteld zijn, zo vermijd je dat sommige mensen zich geïsoleerd gaan voelen.

Voor je begint aan de evaluatie is het essentieel om duidelijk te maken dat het slechts een simulatie was en dat we nu onze rollen moeten laten vallen.

Het is belangrijk om bij het begin van de evaluatie iedereen de kans en de tijd te geven zijn of haar gevoelens uit te drukken. Anders komen die gevoelens later naar boven en zal dit een goede evaluatie in de weg staan.

Varianten

Als je het meer uitdagend wil maken, of als het materiaal niet voorhanden is, kan je de groepen vragen een korte sketch voor te bereiden. Dit is nog meer stresserend voor de vierde groep die zich zorgen zal maken hoe iets voor de groep te brengen zonder zich belachelijk te maken.

4. Verschillende waarden in culturen

Methodiek 5: Begroetingen

Doelstellingen:

- Op een heel eenvoudige manier verscheidenheid ontdekken
- Zachte kennismaking met stereotypering

Tijd Ongeveer 15 minuten

Groepsgrootte 10+

Benodigheden

- Kaartjes met elk van de onderstaande begroetingswijzen erop geschreven.
- één 'begroeting' per persoon.

Verloop:

Stap 1: Spel

Vraag de deelnemers elk een strookje te nemen en zich in het midden van het lokaal onder elkaar te begeven. Ze moeten elkaar begroeten door hun naam te zeggen en de actie, beschreven op de papierstrook uit te voeren.

Groet de andere door elkaar te omarmen en elkaar drie kussen op de wang te geven.

Groet de andere door elkaar te omarmen en elkaar twee kussen op de wang te geven.

Groet de andere door elkaar te omarmen en elkaar vier kussen op de wang te geven.

Groet de andere door de handen in bidpositie te houden en voorover te buigen.

Groet de andere door de neuzen tegen elkaar aan te wrijven.

Groet de andere enorm hartelijk met een dikke knuffel.

Groet de andere met een sterke, stevige handdruk.

Als je de andere groet, houdt je ongeveer 60 cm afstand van elkaar en schud je elkaar maar licht de hand.

Stap 2: Nabespreking

Dit is bedoeld als een vrolijke ijsbreker om met een groep mensen te beginnen werken die elkaar niet kennen. Het is zeker en vast niet bedoeld om stereotypen te bekrachtigen. Een korte discussie over de reacties zou de neiging om te stereotyperen moeten tegengaan en kan een stap in de goede richting naar een andere activiteit zijn. Je kan bijvoorbeeld volgende vragen stellen:

- Kan je raden waar de verschillende manieren van begroeten vandaan komen?
- In hoeverre zijn het stereotypen? Hebben bijvoorbeeld alle Duitsers een stevige handdruk?
- Bij welke begroeting voelde je je comfortabel en bij welke niet en waarom?
- Ben je ooit al eens in een ander land in een gênante situatie terechtgekomen waarbij iemand jou hartelijk begroette met drie kussen en dat jij aarzelde en na twee kussen een stapje terug deed omdat je de juiste sociale code niet kende?

Tip voor de begeleider

De deelnemers zouden kunnen vragen waar de verschillende gewoontes effectief vandaan komen. Vraag hen te raden, en geef anders volgende antwoorden:

- Als je de andere begroet, houd je ongeveer 2 voet afstand van elkaar en schud je elkaar maar licht de hand: Engeland
- Groet de andere door elkaar te omarmen en elkaar drie kussen op de wang te geven: Nederland/ België
- Groet de andere door elkaar te omarmen en elkaar twee kussen op de wang te geven: Portugal/ Spanje
- Groet de andere door elkaar te omarmen en elkaar vier kussen op de wang te geven: Parijzenaars

- Groet de andere door de handen in bidpositie te houden en voorover te buigen: Japan
- Groet de andere door de neuzen tegen elkaar aan te wrijven: Inuit
- Groet de andere enorm hartelijk met een dikke knuffel: Rusland, Palestina
- Groet de andere met een sterke, stevige handdruk: Duitsland

Uit "The Co-operative Studies manual, Co-operative Union Education Department, Stanford Hall, Loughborough, Leicestershire, LE 12 5 QR, UK"

Methodiek 6: Verscheidenheid ontdekken

Doelstellingen

- De deelnemers in staat stellen om te bepalen welke invloed andere culturen hebben op de eigen samenleving en welke bijdrage zij zelf leveren.
- De invloeden positief evalueren.
- Beseffen dat we in een onderling afhankelijke wereld leven, waarin alle landen afhankelijk zijn van elkaar.
- De relatie zien tussen verschillende culturen en de erkenning van het feit dat een onderlinge uitwisseling een verrijking is voor beiden.

Tijd

Deel A: planning-30 minuten

Deel B: ontdekking -2 tot 2u30 minuten

Deel C: rapportering-1 uur

Deel D: tentoonstelling (optioneel) Indien u een mogelijkheid ziet om foto's, films, opnames e.d. te verzamelen, hebt u meer tijd nodig om de tentoonstelling voor te bereiden.

Groepsgrootte : 10 tot 25

Benodigheden:

- Voor deel A heb je papier nodig, balpen, flapbord en stiften.
- Voor deel B zullen de benodigheden afhangen van de mogelijkheden. Ideaal zou zijn dat u gebruik kan maken van een camera. Maar als dit niet mogelijk is, kunnen de deelnemers gewoon een lijst maken op papier van de "voetafdrukken" die ze tegenkwamen.
- Voor deel D, indien de deelnemers iets konden opnemen of filmen, kan u hen best de gelegenheid geven om deze opnamen ook te laten afspelen of te laten horen.

Verloop

Stap 1: planning + ontdekking

- Maak deelgroepjes van maximum 6 deelnemers per groepje.
- Vertel elke groep dat zij de omgeving moeten gaan verkennen (het dorp, de stad, de gemeente) op zoek naar "voetafdrukken" van andere landen en culturen. Zij moeten een lijst aanleggen van hun ontdekkingen en ze staven met foto's, geluidsopnamen, videoopnamen, en zo verder. (of gewoon een lijst maken als de mogelijkheden beperkt zijn)
- Ga eerst even samen brainstormen over de plaatsen waar zij kunnen gaan zoeken naar "voetafdrukken":
  - De gastronomie: eetwaren en specerijen van andere culturen die nu gebruikt worden in de eigen keuken, een buitenlands restaurant, dranken, en zo verder.
  - Kledingstukken en mode: kleding die afkomstig is van een ander land of een andere cultuur, kleding en schoeisel gemaakt in het buitenland en ingevoerd in eigen land, en zo verder.
  - Muziek: Luister naar de muziekprogramma's op de FM radiozenders. Luister naar de muziek uit andere landen op openbare plaatsen zoals koffieshops, cafés en discotheken.
  - Massamedia : vergelijk de verschillende omroepen en zie hoe zij buitenlandse programma's in hun planning hebben opgenomen.
  - Taal: woorden uit andere landen die wij in ons dagelijkse leven gebruiken.

Stap 2: Rapportering + bespreking

Vraag de groepen af te spreken wanneer ze in de komende week 2 uurtjes kunnen spenderen aan het zoeken naar "voetafdrukken" in hun omgeving.

- Vraag elke groep om hun resultaten te presenteren en om een korte samenvatting te maken van wat ze gevonden hebben.
- Help de deelnemers om een tentoonstelling te maken van hun ontdekkingen zodat ze een meer globaal overzicht krijgen van het collectief werk gedaan in deel B.
- De rapporteringen kunnen best eindigen met een discussie. Je kan de gesprekken een beetje vergemakkelijken aan de hand van volgende vragen:
  - Was je ergens door verrast?
  - Wat betekent het voor jou dat je zo veel “voetafdrukken” van een andere cultuur vindt in jouw directe omgeving.
  - Wat betekent het voor jou dat er een groeiende belangstelling is voor andere culturen en landen, zelfs als dit slechts een gedeeltelijke of oppervlakkige belangstelling is?
  - Wat brengt deze belangstelling ons?
  - Waar stopt het?
  - Zou het belangrijk zijn om deze belangstelling te stimuleren?
  - Hoe kunnen we dat doen?
  - Kan je patronen of trends terugvinden in deze “voetafdrukken”?
  - Zijn sommige landen of culturen meer “aanwezig” in jouw omgeving dan andere? En waarom is dat zo?

Tips voor de begeleider

Het is belangrijk dat je de groep motiveert zodat ze plezier hebben in de activiteit. Je zou de mensen bijvoorbeeld kunnen stimuleren door de activiteit te vergelijken met een detective verhaal, een ontdekkingsreis of een avontuur.

Je kan ook best benadrukken dat het onderzoek een gezamenlijke inspanning moet zijn.

Probeer in de discussie te benadrukken:

- Dat we leven in een onderling afhankelijke wereld en dat onze landen afhankelijk zijn van elkaar.
- Dat de technologische en communicatieve revolutie ons enorme mogelijkheden geeft tot onderlinge uitwisseling en ons toegang verschaft tot een enorme bron van kennis.
- Dat de relatie tussen verschillende culturen en de wederzijdse impact een verrijking zijn voor beide kanten.
- Dat de bijdragen van elke cultuur op zich geëvalueerd moet worden en niet in de context van het land of de samenleving waar ze oorspronkelijk vandaan komt.

Als het mogelijk is, en als de deelnemers het er mee eens zijn, kan je mensen van andere landen en culturen (ivm de ontdekkingen) uitnodigen om de tentoonstelling te komen bezoeken.

Bijvoorbeeld, een disc- jockey van een radiostation, iemand van een plaatselijke minderheidsorganisatie, een winkelbediende, en zo verder.

Suggesties voor opvolging

Je kan jouw tentoonstelling delen met anderen. Organiseer een opendeur en nodig mensen van andere klassen, scholen, uit de buurt uit.

5. Mensenrechten algemeen

Methodiek 7: Ontwerp eens een land

Doelstellingen:

- Algemene inhoud kennen van economische en sociale rechten (verschillende thema's die aan bod komen, belangrijkste rechten)
- Kritisch nadenken over de waarde/het belang van bepaalde rechten en een mening kunnen staven met argumenten.
- Weten wat de plichten zijn van staten in de realisatie van economische en sociale rechten.
- In eigen woorden kunnen uitleggen hoe de naleving van economische en sociale rechten kan nagestreefd worden.

Tijd: min. 2u

Groepsgrootte: 15-25 deelnemers (5 personen per groep)

Opmerking: als het totaal aantal deelnemers niet opgedeeld kan worden in groepen van 5 personen, kunnen ook meer dan 5 personen in een groep geplaatst worden. Laat dan in fase 5 van het spel 2 deelnemers met elkaar samenwerken.

Benodigheden:

- Grote bladen die kunnen dienen als landkaart (minstens 1 m²). 1 per groep
- Stiften in verschillende kleuren
- Plakband of lijm
- Lijstje met verschillende landschapsvormen (bijlage 1)
- Lijstje met grondstoffen (bijlage 1)
- Basisprincipes die in het land kunnen worden toegepast (bijlage 2)
- Kaartjes met de bevoegdheden voor de ministers (bijlage 3) kopiëren en knippen op dik papier
- Kaartjes met economische en sociale rechten (Bijlage 4)

Korte omschrijving

De deelnemers ontwerpen een land waar het goed is om te leven. Ze beslissen in het ontwerp: hoe het landschap eruit ziet, waar de mensen leven in het land, welke grondstoffen er zijn, welke producten ze ervan willen maken, hoe de handel er in het land zal uitzien, welke wetten er in het land gelden en hoe het politieke beleid eruit zal zien.

Verloop

Stap 1: Land ontwerpen

Zet voor elke groep een tafel klaar met het nodige materiaal: groot blad papier, tekenmateriaal, bijlagen.

EERSTE FASE: LAND

- De deelnemers tekenen eerst de omtrek van het land op de kaart, naar eigen fantasie.
- Vervolgens geven ze hun land een naam. De naam mag bovenaan op de kaart geschreven worden.

TWEDE FASE: LANDSCHAP

- Eerst ontwerpen de deelnemers het landschap.
- Ze kunnen zich inspireren op een lijstje met verschillende landschapsvormen (bijlage 1). Ze mogen natuurlijk ook andere landschapsvormen kiezen die niet in de lijst staan.
- De deelnemers mogen vrij kiezen hoe het landschap er in hun land zal uitzien.
- Er moeten wel minstens drie verschillende landschapsvormen aanwezig zijn (bvb. bergen, rivierdal en kustgebied). Ook moet rekening gehouden worden met het eventuele nut van bepaalde landschapsvormen voor de economie, landbouw,...

DERDE FASE: BEVOLKINGSPREIDING

- Elke groep duidt de bevolkingsverspreiding aan op de kaart.

- Ze tekenen 5 mannetjes in het meest dichtbevolkte gebied, 3 mannetjes in een gewoon bevolkt gebied en 1 mannetje in een dun bevolkt gebied. Waar is het dus het beste om te leven in het land?

VIERDE FASE: GRONDSTOFFEN EN TEELTEN

De deelnemers bepalen per groep welke grondstoffen er in hun land aanwezig zijn en duiden die aan (bvb. door ze te tekenen op de kaart). Ook hier krijgen ze als inspiratiebron een lijstje met grondstoffen. Ook hier mogen er andere grondstoffen aangebracht worden dan die in de lijst. De groepen kiezen 5 verschillende grondstoffen. Uiteraard moet er bij de keuze van de grondstoffen ook rekening gehouden worden met de landschapsvormen. Als er bvb. gekozen wordt voor de grondstof hout, moeten er uiteraard bossen aanwezig zijn in het land.

Vervolgens denken ze na over de producten die ze van de grondstoffen kunnen maken, welke producten verhandeld (uitgevoerd) zullen worden (maximum 5 verschillende producten) en welke producten ingevoerd moeten worden (maximum 5 verschillende producten), welke gewassen er geteeld worden (maximum 5 verschillende gewassen). Het is de bedoeling dat de deelnemers hier dingen zoeken die levensnoodzakelijk zijn, waar het volk in het land van kan leven.

Dit alles wordt aan de zijkant van de landkaart geschreven, als daar niet voldoende plaats is, mag het op een apart blad geschreven worden.

VIJFDE FASE: RECHTEN OF WETTEN

Deelnemers krijgen 22 kaartjes met daarop verschillende 'principes' of 'wetten' (bijlage 2).

Ze kiezen 10 kaartjes met de principes die zij belangrijk vinden voor hun land en plakken deze kaartjes onderaan op de kaart.

ZESDE FASE: HET BELEID

In deze fase wordt het beleid van het land ingevuld. Elk groepslid wordt minister en krijgt een kaartje waarop vermeld staat welke bevoegdheid hij of zij krijgt (bijlage 3). De 5 bevoegdheden zijn: minister van 'arbeid', minister van 'bescherming van kwetsbare personen', minister van 'gezondheid', minister van 'basisbehoeften', minister van 'onderwijs'.

Elk groepslid krijgt 10 minuten de tijd om zijn of haar beleid uit te stippelen waarin ze de volgende vragen beantwoorden:

- Wat valt er allemaal onder je bevoegdheid? Welke principes die je net gekozen hebt, moet je realiseren?
- Welke aspecten van je bevoegdheid komen vooral aan bod? Waar leg je de nadruk op?
- Aan welke bevolkingsgroepen in het land schenk je de meeste aandacht?
(vertel de deelnemers dat ze hierbij moeten denken aan de problemen die ze kennen, die ze (in eigen land of in andere landen) al gezien hebben, en hoe zij deze problemen als minister zouden kunnen vermijden of oplossen.)

Stap 2: Voorstelling + nabespreking

Elke groep stelt zijn land voor en geeft hierbij de nodige uitleg over:

- het landschap (en het voordeel en/of nadeel ervan)
- de economie/landbouw
- de bevolkingsverspreiding
- de principes/wetten die worden gehanteerd
- het beleid van elke minister

De begeleider vraagt hierbij telkens naar de redenen van de keuzes die gemaakt werden. Elke groep legt met andere woorden uit waarom het leven volgens hen goed/niet goed zal zijn in hun land.

In de nabespreking wordt de nadruk gelegd op de keuze van de basisprincipes. (Waarom belangrijk? Waarom daarvoor niet gekozen?)

Ook de beleidsplannen van de minister worden onder de loep genomen:

- Welke prioriteiten hebben zij gesteld?
- Waarom?

- Aan welke bevolkingsgroepen hebben zij bijzonder aandacht besteed?
- Zijn er belangrijke dingen die over het hoofd gezien werden?
- Welke aspecten zijn nog belangrijk in het beleid?

Stap 3: Link met economische en sociale rechten

Opdracht voor elke groep afzonderlijk:

- Elke groep krijgt vervolgens een reeks losse kaartjes met op elk kaartje één van de economische en sociale rechten (bijlage 4).
- De groepen gaan na of de basisprincipes die zij gekozen hebben overeenkomen met de economische en sociale rechten. Ze leggen bij elk basisprincipe dat ze gekozen hebben het kaartje met het overeenkomstige recht.
- Vervolgens wordt nagegaan of alle rechten aan bod gekomen zijn in hun keuze van basisprincipes.
- Hiervoor krijgt elke groep 15 minuten de tijd.

Stap 4: Groepsgesprek (alle groepen samen)

- De begeleider gaat nu bij elke groep na of er basisprincipes zijn die ze niet zo belangrijk meer vinden en die ze zouden willen vervangen door economische of sociale rechten.
- De deelnemers verantwoorden ook waarom of waarom niet.
- De groepjes mogen ook nog economische en sociale rechten aan de lijst toevoegen.
- In de discussie moet er vooral gesproken worden over het belang van (bepaalde) economische en sociale rechten in het ontworpen land. Wat zou er gebeuren als bepaalde rechten niet gerespecteerd werden: deelnemers zoeken naar concrete voorbeelden.

Stap 5: Economische en sociale rechten in realistische landen

Ten slotte gaat de begeleider na of de deelnemers weten in welke landen economische en sociale rechten gerespecteerd worden en in welke niet:

- In welk(e) land(en) worden de economische en sociale rechten het meest gerespecteerd?
- In welke landen het minst?
- Hoe uit zich dat? Wat zijn de belangrijkste redenen hiervoor?
- Wat moet er veranderd worden? Hoe moet dat?

Bijlage 1: Ontwerp eens een land: Landschapsvormen en grondstoffen

Landschapsvormen: voorbeelden

Bergen
Glooiende heuvels
Moeras
Steppe
Riviervallei
Kustgebied
Weiland
Savanne
Bossen
Woestijn

Grondstoffen: voorbeelden

hout
wol
graan
klei
erts
melk
olie
steenkool
zand en grind
zout
metaal

Bijlage 2: Ontwerp eens een land: Basisprincipes

Iedereen in het land moet elk jaar in het buitenland op vakantie kunnen gaan
Bij handenarbeid verdienen mannen meer dan vrouwen: ze zijn immers sterker en kunnen bijgevolg harder werken.
Het is ieders eigen verantwoordelijkheid om aan voldoende voedsel te geraken: de staat kan immers niet voor iedereen zorgen...
Iedereen heeft recht op behoorlijke werktijden en vakanties.
Alleen mannen mogen naar de stembus.
Iedereen moet van tijd tot tijd vakantie kunnen nemen.
Iedereen heeft recht op een televisietoestel.
Iedereen moet medische bijstand krijgen als hij of zij ziek is.
Winst maken staat altijd voorop: het land moet immers een sterke economie hebben.
Iedere arbeider moet kunnen protesteren als hij niet akkoord is met zijn loon of zijn werktijden.
Iedereen moet over een gsm kunnen beschikken.
Mannen en vrouwen moeten gelijk behandeld worden.
Iedereen moet kunnen werken en daarvoor eerlijk betaald worden.
Iedereen die ziek is moet gratis naar de dokter kunnen gaan.
Kinderen mogen niet werken.
Elk kind krijgt voor zijn 12de verjaardag de nieuwste versie van playstation cadeau van de staat.

Elk kind moet verplicht worden om naar school te gaan en dit gratis.

De mensen moeten kunnen doen en laten wat ze willen.

Iedereen in het land moet voldoende voedsel, een dak boven het hoofd en kleding hebben

In het land geldt de wet: 'overleven van de sterkste'

Het land moet een sterke leider hebben met veel macht

De kwetsbare leden van de maatschappij moeten bijzondere bescherming krijgen (vb. kinderen, zwangere vrouwen)

Bijlage 3: Ontwerp eens een land: Bevoegdheden van de ministers

minister van arbeid

Wat valt er allemaal onder je bevoegdheid? Welke principes die je net gekozen hebt, moet je realiseren?

Waar leg je vooral de nadruk op?

Aan welke bevolkingsgroepen in het land schenk je de meeste aandacht?

minister van bescherming van kwetsbare personen

Wat valt er allemaal onder je bevoegdheid? Welke principes die je net gekozen hebt, moet je realiseren?

Waar leg je vooral de nadruk op?

Aan welke bevolkingsgroepen in het land schenk je de meeste aandacht?

minister van gezondheid

Wat valt er allemaal onder je bevoegdheid? Welke principes die je net gekozen hebt, moet je realiseren?

Waar leg je vooral de nadruk op?

Aan welke bevolkingsgroepen in het land schenk je de meeste aandacht?

minister van basisbehoeften

Wat valt er allemaal onder je bevoegdheid? Welke principes die je net gekozen hebt, moet je realiseren?

Waar leg je vooral de nadruk op?

Aan welke bevolkingsgroepen in het land schenk je de meeste aandacht?

minister van onderwijs

Wat valt er allemaal onder je bevoegdheid? Welke principes die je net gekozen hebt, moet je realiseren?

Waar leg je vooral de nadruk op?

Aan welke bevolkingsgroepen in het land schenk je de meeste aandacht?

Bijlage 4: Ontwerp eens een land: Economische en sociale rechten

Recht op werk	Recht op een eerlijk loon	Recht op gunstige arbeidsvoorwaarden	Recht op gelijke kansen op het werk	Recht op veilige en hygiënische arbeidsomstandigheden
Recht op vakantie met behoud van loon	Recht op vrije tijd	Recht op vakverenigingen	Recht om te staken	
Recht op sociale zekerheid		Recht op bescherming van het gezin	Recht op bescherming voor moeders	Recht op bescherming van kinderen tegen economische en sociale uitbuiting
	Recht op voeding, kleding en huisvesting	Recht op eerlijke verdeling van het voedsel in de wereld		Recht op lichamelijke en geestelijke gezondheid
Recht op vermindering van het aantal doodgeborenen en van kindersterfte	Recht op verbetering van hygiëne	Recht op voorkoming, behandeling en bestrijding van ziekten	Recht op geneeskundige bijstand	
Recht op gratis (en verplicht) primair onderwijs	Recht op verschillende vormen van secundair onderwijs	Recht op goede materiële omstandigheden en goede leerkrachten	Recht op studiebeurzen	Recht op vrije keuze van school

Methodiek 8: Mensenrechten in conflict met elkaar

Doelstellingen

- Zich realiseren dat het opeisen van bepaalde rechten in concrete situaties tot conflict kan leiden met het opeisen van andere rechten, of met het opeisen van een zelfde recht in een andere situatie of door anderen.
- Zich bewust worden van het feit dat men niet absoluut een recht kan claimen zonder rekening te houden met de rechten van een ander, of met de eigen verantwoordelijkheden.

Tijd 50 min.

Groepsgrootte: om het even

Benodigdheden:

- Overzicht van de UVRM (bijlage 1) (zeker ook de uitgebreide versie aan de deelnemers aanbieden, terug te vinden op www.vormen.org)
- Een tiental kaartjes met de beschrijving van concrete conflictsituaties (bijlage 2).

Kort overzicht

In dit spel wordt kennis gemaakt met verschillende rechten uit de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. De deelnemers zullen zich bewust worden dat bij het opeisen van rechten in de praktijk vaak conflictsituaties kunnen ontstaan. Ze zullen moeten nadenken over mogelijke beslechting van de conflicten en zullen hierbij aandacht dienen te besteden aan de waarde van verschillende rechten, aan de context waarin het conflict zich voordoet, en aan het gegeven dat men bij het opeisen van rechten de rechten van anderen of zijn eigen verantwoordelijkheden niet blindelings kan negeren.

Verloop

Stap 1:

- Verdeel de deelnemers in groepjes (3 à 5 deelnemers per groepje).
- Geef elk groepje twee kaartjes met elk een conflict op.
- Vraag elk groepje na te gaan om welke rechten het in de conflictsituatie gaat.
- Vraag hen of het conflict volgens hen kan beslecht worden, en, indien ja, hoe ze dit zouden aanpakken.
- Leg hen de volgende vragen voor om hen te helpen discussiëren en argumenteren, om het debat wat 'los te trekken'.
- Vraagjes:
  - Vind je dat bepaalde rechten altijd voorrang hebben op andere, dat bepaalde rechten belangrijker, fundamenteeler zijn?
  - Of vind je dat elk recht evenveel waard is, dat ze alle een uitdrukking zijn van een project omtrent de eerbiediging van de waardevolheid van een mensenleven, en dat elk recht dus evenveel 'telt'?
  - Als je vindt dat elk recht evenveel 'telt', kan het dan toch volgens jou dat in bepaalde situaties sommige rechten toch een zekere voorrang hebben op andere?
  - Is de context waarin de rechten opgeëist worden dus belangrijk?
  - Hoe zul je dit bepalen?

Stap 2: Nabespreking en evaluatie

Laat de deelnemers nadenken over de verschillende discussiepunten en argumenten die aan bod zijn gekomen.

Besprek daarna het gegeven dat wanneer men een recht opeist, men niet zomaar absoluut zijn recht bewaarheid moet willen zien zonder enige aandacht voor de concrete situatie waar ook rechten van anderen en eigen verantwoordelijkheden in het spel zijn.

Er moet duidelijk worden gemaakt dat de toepassingen van de rechten dienen bekeken te worden in het licht van de omstandigheden waarin ze worden opgeëist.

- Vond je het moeilijk om te bepalen om welke rechten het ging in de conflictsituatie?
- Vond je het conflict waar het om ging relevant?
- Zijn de rechten die in het conflict naar voor kwamen ook voor jou persoonlijk belangrijk?
- Zijn sommige van deze conflicten terug te vinden in de actualiteit?
- Heb je zelf weet van zo'n conflict?
- Was het moeilijk om na te denken over een 'oplossing' van het conflict?
- Was er veel onenigheid binnen jullie groepjes over de manier om het conflict te benaderen en om een eventuele oplossing te vinden?
- Waren sommige conflicten 'eenvoudiger' dan andere?
- ...

Varianten

Laat de deelnemers een rollenspel spelen. Eén iemand (of één groepje) verdedigt het ene recht en beargumenteert waarom hun recht ingewilligd moet worden. Een andere persoon (of groepje) verdedigt het andere recht.

Leg eventueel het rollenspel stil op het moment van het conflict en vraag aan de overige deelnemers suggesties over verdere afwikkeling van het conflict

Het kan ook nuttig zijn om een rollenspel opnieuw te spelen maar dan de rollen om te keren zodat ze het conflict zien vanuit het standpunt van de ander.

Door een rollenspel te hanteren zullen deelnemers soms gemakkelijker argumenten en discussiepunten aanbrengen, dan wanneer hen enkel gevraagd wordt hierover 'na te denken'. Wanneer mensen 'in een rol zitten' durven ze -- net omdat ze een rol spelen -- meestal ook bepaalde argumenten of kritiek naar voor brengen die ze anders niet zouden laten horen.

Rechten die met elkaar in conflict zijn in de verschillende conflictsituaties

1. recht op godsdienst (artikel 18), recht op leven (artikel 3), recht op medische behandeling (artikel 25).
2. recht op vrije meningsuiting (artikel 19), recht niet gediscrimineerd te recht worden (artikel 2).
3. op vrijheid van vereniging (artikel 20), recht niet gediscrimineerd te worden (artikel 2).
4. recht op godsdienst (artikel 18), recht niet gefolterd te worden (artikel 5), recht tegen schending van de persoon (artikel 3)
5. recht op medische behandeling (artikel 25), recht op leven (artikel 3).
6. recht op onderwijs (artikel 26), recht op leven (artikel 3).
7. recht op huwen, met de vrije en volledige toestemming van de aanstaande echtgenoten (artikel 16), recht op godsdienst (artikel 18).
8. artikel 19 (recht op vrijheid van meningsuiting; om door alle middelen inlichtingen en denkbeelden op te sporen, te ontvangen en door te geven), artikel 12 (recht op privacy).
9. allebei beroepen ze zich op artikel 3 (recht op onschendbaarheid van persoon). Komt daar nog bij: artikel 18 (recht op godsdienst).
10. artikel 19 (recht op vrije meningsuiting) en artikel 10 (recht op eerlijk proces).

Bijlage 1: Overzicht Universele Verklaring van de Rechten van de Mens

De belangrijkste rechten, vervat in de 30 artikels van de Universele Verklaring, zijn (per artikel):

1. Het recht op vrijheid en gelijkheid voor iedereen
2. Het recht niet gediscrimineerd te worden
3. Het recht op leven, in veiligheid en vrijheid
4. Het recht op “geen slavernij of slavenhandel”
5. Het recht niet gefolterd te worden
6. Het recht op door de wet erkend te worden
7. Het recht op gelijke bescherming door de wet
8. Het recht op hulp van een rechter bij overtreding van mensenrechten
9. Het recht op niet willekeurig in de gevangenis gestopt te worden
10. Het recht op een openbaar en eerlijk proces
11. Het recht op als onschuldig beschouwd te worden tot de schuld bewezen is
12. Het recht op bescherming van de privacy
13. Het recht op vrijheid van verplaatsing
14. Het recht op asiel in een ander land als iemand gevaar loopt
15. Het recht op een nationaliteit
16. Het recht op trouwen en een gezin te stichten
17. Het recht op eigendom
18. Het recht op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst
19. Het recht op vrijheid van meningsuiting
20. Het recht op vrijheid van vereniging en vergadering
21. Het recht op deelname aan de politiek
22. Het recht op sociale zekerheid
23. Het recht op arbeid, een eerlijk loon en lid mogen zijn van een vakbond
24. Het recht op rust en vrije tijd
25. Het recht op onderdak, voedsel, kledij, medische verzorging
26. Het recht op onderwijs
27. Het recht op genieten van kunst en wetenschap
28. Het recht op een organisatie van de wereld die ieder van alle rechten laat genieten
29. De plicht om voor de rechten van anderen zorg te dragen
30. Het recht op bescherming tegen misbruik van rechten om mensenrechten te vernietigen

Volledige versie zie www.vormen.org

Bijlage 2: Mensenrechten in conflict met elkaar: Conflictsituaties

1. Steven is zeven jaar, en is een vrolijke levenslustige jongen. Elke dag brengt zijn vader hem naar school. Op zekere dag rent Steven onoplettend de straat over en wordt frontaal aangereden door een automobilist. Buiten levensgevaar, maar zeer ernstig verwond wordt hij het ziekenhuis binnengereden. Steven heeft al veel bloed verloren, en een bloedtransfusie is echt noodzakelijk. Zijn vader verbiedt echter de bloedtransfusie, omdat het strijdig is met hun geloof als getuigen van Jehova. De vader van Steven verlangt van de dokters dat ze de bloedtransfusie niet uitvoeren, en vraagt hen eerbied en respect voor hun geloof.

2. Een extreem- rechtse partij in een welbepaald land vindt dat ze het recht heeft om, wanneer alle andere partijvoorzitters door een televisiezender uitgenodigd worden voor een debatprogramma, de televisiezender ook hùn partijvoorzitter moet uitnodigen en aan het woord laten. Het bestuur van het televisiestation vindt echter dat de partij aanzet tot racisme en onverdraagzaamheid en wil deze partij zo weinig mogelijk 'een podium bieden'.

3. Ellen is zestien, en is verzot op dansen. Via via is ze te weten gekomen dat in haar stad wekelijks een cursus 'Afrikaans dansen' wordt georganiseerd. Dat ziet ze echt goed zitten. De eerstvolgende les staat Ellen paraat, maar de toegang tot de dansgroep wordt haar geweigerd. De danslerares, een Afrikaanse vrouw, wijst haar erop dat deze danscursus enkel bedoeld is voor mensen van Afrikaanse origine. Volgens haar mag 'haar volk' ook iets 'van zichzelf' hebben.

4. Aïcha en Fatija zijn moslimmeisjes. Wanneer in hun klas tijdens de les over 'vrouwenbesnijdenis' gesproken wordt, barst de discussie los. Vele leerlingen, waaronder Aïcha, vinden het onderdrukking en verminking van de vrouw en vinden dat het moet verboden worden in alle landen, waar dan ook. Andere leerlingen, waaronder Fatija, stellen dat men eerbied moet hebben voor een ander geloof, en dat men ook andere tradities moet respecteren. Vrouwenbesnijdenis verbieden vinden ze een uitdrukking van het Westen die zijn macht wil opleggen aan andere culturen.

5. In een ziekenhuis werken op de dienst spoedgevallen slechts een beperkt aantal mensen. Het is een drukke avond, en op de spoed is nog slechts plaats voor de onmiddellijke hulpverlening aan één persoon. Er zijn echter nog twee mensen die in levensgevaar verkeren en dus dringende hulp nodig hebben: een jong kind en een succesvolle industrieel.

6. Youtchou leeft in een derdewereldland. Hij is arm, maar kan net in zijn levensbehoud voorzien. Hij zou graag studeren, maar vindt geen toegang daartoe in zijn land. Zijn land kan hem geen onderwijs aanbieden. Het zit economisch aan de grond en de overheid doet er reeds alles aan om voor de gehele bevolking de basisbehoeften te voorzien.

7. In India worden meisjes uitgehuwelijkt. Het is voor hen onmogelijk om iemand van een andere kaste te trouwen. Maya vindt dit een mooie traditie. Ze begrijpt de westerse idee van 'enkel

trouwen als je verliefd bent' niet. Volgens haar is het belangrijker goede afspraken te maken, dat het 'huishouden goed draait'. Ze vindt dat deze traditionele eigenheid van haar cultuur zeker bewaard moet blijven. Leila revolteert tegen het uithuwelijken van meisjes. Ze vindt dat iedereen in de mogelijkheid moet zijn zélf zijn keuze van partner te kunnen maken. Deze traditie moet volgens haar dan ook worden afgeschaft.

8. Marc is een vooraanstaand lid van een katholieke partij die gezinswaarden hoog aanslaat. Een journalist die aanwezig is op het hoofdkwartier van de partij ontdekt een aantal persoonlijke brieven van Marc waaruit overduidelijk blijkt dat hij er een minnares op nahoudt. De journalist maakt dit overspel openbaar.

9. Sasha en Didier discussiëren beide over mannenbesnijdenis. Sasha is jood en dus besneden. Didier vindt dat die praktijk niet kan, hij noemt het ongeoorloofd een stuk huid weg te snijden, enkel en alleen om religieuze redenen. Didier vindt dat besnijdenis, zowel bij man als vrouw getuigt van een gebrek aan eerbied voor de persoon. Sasha beweert echter dat de eer van zijn persoon juist samenhangt met zijn besnijdenis. Het is pas door de besnijdenis dat hij een eervol lid is van de joodse gemeenschap.

10. Een schokkende, ophefmakende moordzaak die heel het land beroerd heeft is in de media reeds volop aan bod gekomen alvorens de zaak voor de rechter is verschenen. Er is informatie vrijgegeven, er werden interviews afgelegd en heel het land heeft de beschuldigde eigenlijk al veroordeeld.

6. De doodstraf

Methodiek 9: Over de doodstraf

Doelstellingen:

- Reflecteren over pro en contra's van de doodstraf
- De eigen mening over de doodstraf toetsen aan de mening van anderen.
- De eigen mening mogelijk bijstellen naar aanleiding van de argumenten die naar boven komen in de discussies.

Tijd: 60 minuten

Benodigheden:

- Ruim lokaal
- Bord + stiften
- Probeer en pro en contra's die aan bod komen in de discussie te noteren op een bord
- Bijlagen (2)

Verloop

Stap 1:

Schrijf het woord 'doodstraf' op het bord en laat iedereen individueel naar voren komen om op te schrijven wat dit woord in hen oproept.

Stap 2:

Mogelijkheid 1: Stellingenspel doodstraf

Laat de jongeren allemaal vooraan in het lokaal gaan staan.

Breng een denkbeeldige lijn aan in het lokaal. Het ene uiterste van de lijn betekent: volledig akkoord, het andere uiterste betekent: helemaal niet akkoord.

Lees één voor één de volgende stellingen voor, waarna de jongeren hun standpunt innemen in het lokaal.

Confronteer de jongeren, aan de hand van de onderstaande tegenargumenten, met mogelijke tegenstrijdigheden in hun redeneren. Speel hun eigen meningen tegen elkaar uit.

Stellingen (en bijkomende discussievragen)

1. Iemand van zeventien weet perfect wat hij/zij doet en draagt hiervoor de volle verantwoordelijkheid.

- Ben je op je zestiende dezelfde persoon als op je dertigste?
- In hoeverre kunnen je gedachten, visies en houdingen nog veranderen als je ouder wordt?
- Op welke leeftijd dien je dan wel de volle verantwoordelijkheid voor je daden te dragen?

2. Een moordenaar moet altijd, ongeacht zijn/haar leeftijd als een volwassene berecht worden.

- Als je jonger bent dan achttien kan je de doodstraf krijgen maar je mag nog niet autorijden of gaan stemmen. Is dit niet belachelijk?
- Wat doe je met iemand die mentaal gehandicapt is: hij/zij is feitelijk achttien jaar maar denkt op het niveau van bv. een achtjarige?

3. Wie iemand vermoordt verdient het ook niet meer zelf te leven.

- Geldt dit ook voor de persoon die iemand doodt tijdens een auto-ongeval: verdien je dan ook niet meer te leven?
- Is de staat zelf ook geen moordenaar als ze een moordenaar doodt?

4. Je persoonlijkheid heb je van bij je geboorte, je kan er niets aan veranderen.

- Betekent dit dat als iemand iets fout heeft gedaan, hij/zij er niets meer aan kan doen? Verander je niet door situaties die je meemaakt?
- Voor wie kan je het meeste begrip opbrengen?

a) Voor een crimineel die als klein kind veel geweld te zien kreeg en een hard leven heeft gehad?

b) Voor een crimineel die opgroeide in een liefdevolle thuis en een goede job heeft?

5. Men mag op basis van één ooggetuige iemand ter dood veroordelen.

- Wat als de beklaagde een zwarte is en de ooggetuige een racist?
- Is een getuigenis altijd betrouwbaar?
- Herinner jij je nooit dingen van vroeger op een bepaalde manier, terwijl die eigenlijk anders verliepen?

6. Wie spijt heeft van z'n misdaad moet even streng gestraft worden als iemand die het niets kan schelen.

- Denk je dat iemand die echt berouw toont gemakkelijk zal hervallen?

7. De moord op een kind moet even zwaar bestraft worden als die op een schoolier.

- Denk je dat het voor een blanke jury (VS) uitmaakt of je slachtoffer blank of zwart is?

Toelichting: Racisme speelt in de VS een grote rol bij het al dan niet uitspreken van de doodstraf. Zaken waarin een zwarte dader en een blank slachtoffer voorkomen lopen vaker uit op de doodstraf dan eender welke andere combinatie van ras dader/ras slachtoffer.

8. Iemand die veroordeeld is, zal wel schuldig zijn. Het heeft geen zin daaraan te twijfelen.

- Is iemand die vrijgesproken werd dan altijd onschuldig?
- Vergist een rechtbank zich dan nooit?
- Hoeveel ter dood veroordeelden werden er al uit de dodencel gehaald omdat er fouten in het proces bleken te zitten?

Toelichting: Tussen 1976 en 1999 zijn 79 onschuldige mensen in de Verenigde Staten ter dood veroordeeld.

9. Ik denk dat de doodstraf uitvoeren goedkoper is dan iemand levenslang op te sluiten.

- Is geld eigenlijk een geldig argument wanneer het gaat om leven of dood?
- Wat denk jij van een maatschappij die minderjarigen executeert omdat dit goedkoper is dan ze via opvoeding en begeleiding een nieuwe kans te geven?

Toelichting: Studies tonen aan dat in de VS levenslange opsluiting goedkoper is (onder meer ten gevolge van de kosten verbonden met genadeverzoeken, herzieningen, ...).

10. Wat in de wet staat moet ook toegepast worden.

- Wordt de wet wel op dezelfde manier toegepast voor iedereen? Bijvoorbeeld: een blanke en een zwarte dader in de VS?
- *Toelichting: Een zwarte dader heeft drie keer meer kans op de doodstraf dan een blanke dader.*
- Geldt dat ook als de wetten van een land het niet te nauw nemen met de mensenrechten?

Mogelijkheid 2: Werken met cartoons (bijlage 1)

In deze methodiek zijn enkele cartoons opgenomen. Daarnaast kan je er heel wat, zij het Engelstalige, op het internet vinden, bijvoorbeeld door via google (www.google.com) te zoeken met de combinatie 'death penalty' en comic, of met de combinatie 'death penalty' en cartoon.

Laat de deelnemers, in kleine groepjes, enkele minuten de cartoons bekijken en neerschrijven wat ze zien.

- Wat wil de cartoonist verwoorden?
- Welke (tegen)argumenten over de doodstraf vinden de deelnemers in elke cartoon terug?
- Laat de deelnemers, in kleine groepjes, een passende tekst voor één van de cartoons verzinnen.
- Welke cartoon spreekt de deelnemers het meest aan? Waarom?
- Laat de deelnemers zelf een cartoon ontwerpen. Laat ze zich baseren op "Uitspraken van mensen" (bijlage 2).

Stap 3: Nabespreking

Bekijk samen met de deelnemers de pro's en contra's die tijdens de discussies aangehaald werden.

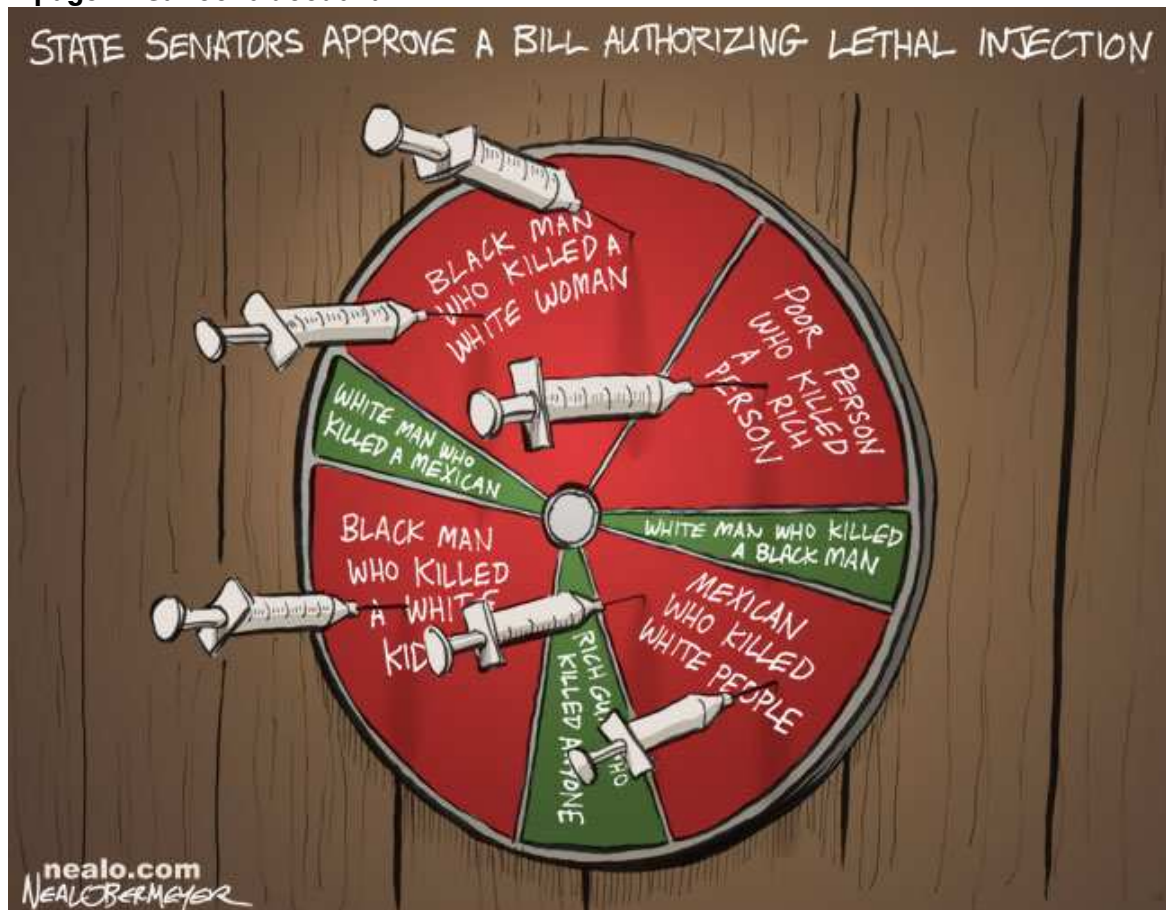
- Welke argumenten kende je al?
- Welke zijn nieuw?
- Welke vind je overtuigend? Waarom wel/niet?
- Heb je je mening bijgestuurde tijdens deze les? Waarom wel/niet?

Tips voor de begeleiders

Achtergrondinformatie en documentatiemateriaal:

- Film: 'Dead man walking'
- www.wikipedia.be

Bijlage 1: Cartoons doodstraf

zeg mama?

ja?

soms krijgen kinderen die
iets heel ergs hebben
gedaan...

met dezelfde straf
als grote mensen
he?

ja, lieverd, in
sommige landen
wel.

misschien moeten wij die
grote mensen die in die
landen de baas spelen...

dan maar in de
hoek zetten?

MAMA?

JA?

ALS IN AMERIKA
'N STOUTE MENEER
MENSEN DOOD-
MAAKT...

JA?

DAN WORDT DIE
STOUTE MENEER
DAAR OOK ZELF
DOODGEMAAKT,
HÈ?

OH. EUH.
JA.

MAAR WIE MAAKT
DIE STOUTE
MENEER DAN
DOOD?

EUH.

WANT EIGENLIJK MOET
DIE DAN TOCH ZELF
OOK DOOD OMDAT HIJ
OOK IEMAND HEEFT
DOODGEMAAKT?

DAN BLIJVEN
ER TOCH GEEN
MENSEN MEER
OVER?

ilH 2002

Bijlage 2: Uitspraken van mensen

Geen mens ter wereld, wie hij ook is, wat hij ook gedaan heeft, mag het recht op leven ontnomen worden. Is er dan een verschil tussen een moord plegen met voorbedachten rade en de doodstraf uitspreken?
(volwassene, 29 jaar)

Als de minderjarige een gevaar is voor de maatschappij (b.v. bij herhaaldelijke gewelddadige moorden) dan mag hij ter dood veroordeeld en geëxecuteerd worden: de dood van 1 persoon (de dader) in ruil voor het leven van meerdere personen.
(vrouw, 28 jaar)

Executies zijn geen oplossing, maar alleen een achterhaald overblijfsel van een primitieve drang naar wraak.
(Albert Pierrepoint, een ex-beul)

Kinderen en jongeren zijn nog volop aan het zoeken naar antwoorden op "hoe wil ik leven?". Hierbij hebben ze begeleiding en ondersteuning nodig van ouders en andere opvoeders. Dat geldt des te meer als ze iets misdagen hebben. Hen de doodstraf geven kan daarom absoluut niet.
(vrouw, 32 jaar)

Een jongere van 14 jaar weet maar al te goed wat mag en wat niet mag. Dus, als hij een moord pleegt, mag hij de doodstraf krijgen.
(een vrouw in de straat, 28 jaar)

Het executeren van de man in cel 2455 zal alleen maar bewijzen dat hij dood is.
(Cheryl Chesmann, een geëxecuteerde)

Een moord plegen is op zich gruwelijk, maar als je het doet om je gezin te onderhouden is het toch uit liefde voor je gezin? Dat ligt anders als je moordt om je eigen verslaving te onderhouden. Ik kan er inkomen dat de doodstraf dan gebruikt wordt. Je hebt immers de keuze om iets te doen aan je verslaving.
(jongere, 17 jaar)

De enige misdaad waarvoor de doodstraf gerechtvaardigd zou kunnen zijn, is die waarbij de misdadiger zijn slachtoffer in kennis stelt van de dag waarop hij hem op een verschrikkelijke manier zal vermoorden en hem vanaf dan maandenlang gevangen houdt. Zo'n monster komt men in het dagelijks leven niet tegen.
(Albert Camus)

Niet de ter dood veroordeelde wordt het zwaarst getroffen, maar zijn familieleden; iemand die tot levenslange gevangenisstraf werd veroordeeld kunnen zij nog altijd opzoeken en hem het leven verlichten.
(Floris Bakels, een overlevende van de concentratiekampen)

Als een jongere iets verkeerd doet, moet de jongere het ook nog kunnen goedmaken. Wat als je dan de doodstraf krijgt? Je krijgt nooit de kans om het goed te maken en je te herpakken.
(een moeder)

7. Kindsoldaten

Methodiek 10: Bordspel kindsoldaten

Doelstellingen:

- Kennismaken met de problematiek van kindsoldaten
- Zich inleven in de situatie van kindsoldaten
- Zich ervan bewust zijn dat heel veel kinderen en jongeren tegen hun wil gedwongen worden om als kindsoldaten mee te vechten in een oorlog
- Zich bewust worden van de fysische en psychische gevolgen voor kinderen die als kindsoldaten mee gevochten hebben in een leger.

Tijd: 90 minuten

Groepsgrootte: spel wordt gespeeld in groepen van 2 tot 6 spelers

Benodigheden:

- Eén dobbelsteen
- Evenveel pionnen als het aantal spelers: gebruik pionnen uit een gezelschapsspel, of verschillende knopen of andere kleine voorwerpen.
- Schrijfgerief, en teken- of schildergerief
- Het bijgevoegde spelbord (bijlage 1) uitvergrooten op dikker papier.
- De bijgevoegde 24 opdrachtenkaartjes (kopieer de bladen op licht karton en knip de kaartjes langs de stippelijijn uit. (bijlage 2)

Verloop

Stap 1: Voorbereiding

Zet voor elke groep een tafel klaar met alle benodigheden: spelbord, opdrachtenkaartjes in willekeurige volgorde met de tekst naar onder op opdrachenvakje.

1 spelleider per groep aanduiden

Stap 2: Spelregels

Het spel wordt gespeeld met 2 tot maximum zes spelers. Om beurten mogen de spelers één maal met een dobbelsteen werpen. Als men op een opdrachenvakje komt, neemt men het bovenste opdrachtenkaartje, leest het luidop voor en voert de opdracht uit. Het opdrachtenkaartje wordt dan onderaan de stapel teruggeplaatst. Het doel is zo snel mogelijk op het einde van het spelbord te komen.

Indien men een aantal ogen gooit dat hoger is dan het aantal vakjes dat men nog verwijderd is van het eindvak is men uitgespeeld. Het spel eindigt als er slechts één speler overblijft.

In een aantal gevallen moeten de spelers een beslissing nemen. De spelleider coördineert het nemen van de beslissing. Wanneer de spelers er niet gezamenlijk uitkomen neemt hij/zij de beslissing.

Stap 3: Nabespreking

- Vonden jullie het een leuk spel? Waarom wel/niet?
- Wat is jullie het meest bijgebleven?
- Wat vonden jullie het meest onrechtvaardig/ wraakroepend/ erg/..?

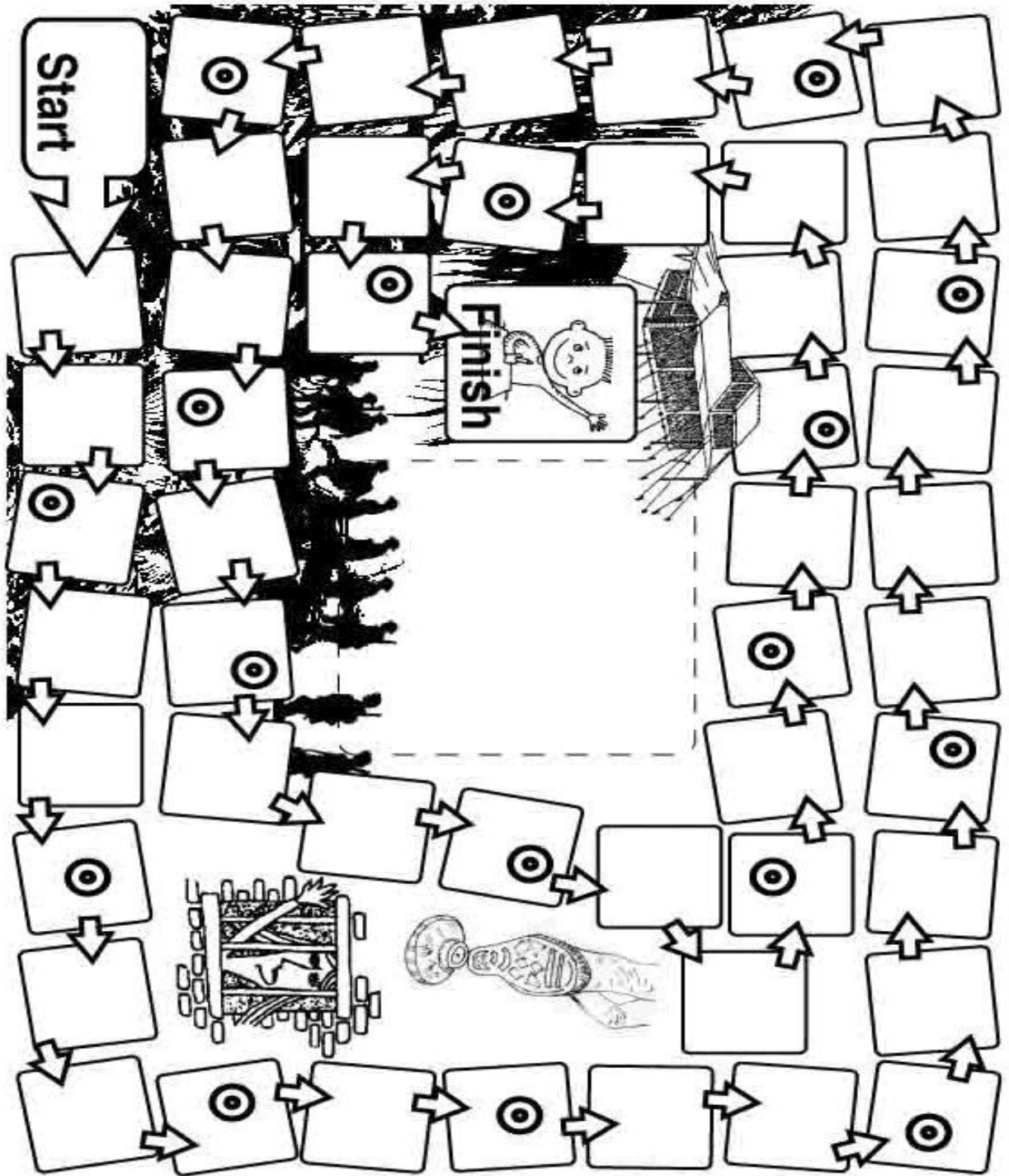
Tips voor de begeleiders

Achtergrondinfo en getuigenissen van kindsoldaten:

www.warchild.be

www.vormen.org

Bijlage 1: Spelbord

Bijlage 2: Kindsoldaten bordspel: opdrachten

<p>Je achtjarig broertje en je zusje van tien worden ontvoerd om ingelijfd te worden bij een rebellenleger. Als je vijf redenen verzint waarom ze thuis moeten blijven kan je de ontvoerders van gedacht doen veranderen. Je hebt één minuut de tijd.</p> <p>Als je slaagt mag je 2 vakjes vooruit.</p>	<p>Je bent op een landmijn getrapt: ga terug naar 'start'.</p>
<p>Je bent in een hevige strijd verwickeld. Om verder te geraken moet je andere kindsoldaten doden. Als je door te doden de weg vrijmaakt kan je 1 vakje vooruit, als je besluit hun kostbare levens te sparen stuurt jouw commandant je 2 vakjes terug naar een strafkamp. Je moet kiezen tussen gruwel of barmhartigheid.</p>	<p>In jouw dorp is een leger vernieling komen zaaien. Ze hebben alles geplunderd, huizen afgebrand en zo goed als alle kinderen meegenomen om dienst te doen in het leger. Teken, schilder of beschrijf met woorden wat er precies is gebeurd.</p> <p>Je hebt 4 beurten de tijd (ondertussen mag je nog steeds meespelen).</p> <p>Als je tekening af is bepalen je medespelers hoeveel vakjes je vooruit mag (van 1 tot 4).</p>
<p>De inwoners van jouw dorp hebben heel wat kinderen kunnen bevrijden uit de klauwen van het leger. Velen zijn echter gewond en in shock. Voor goede medische hulp en steun moeten ze naar een hospitaal op een afgelegen eiland. Maak een bootje of vliegtuigje van papier en je mag dan 2 vakjes vooruit.</p>	<p>Je hebt je laten ontvoeren door een rebellenleger, ga terug naar 'start'.</p>

<p>Je bent ingelijfd bij het leger. Op een patrouilletocht word je gebeten door een slang. Je kan niet meer verder stappen en voor je het weet is de patrouille er vandoor zonder jou. Nu je een last bent zijn ze je liever kwijt dan rijk. Wacht langs de kant van de weg tot een medespeler passeert en je mag terug verder gaan. Als je laatst bent ga je 1 vakje terug.</p>	<p>Je wordt uit het leger bevrijd door een organisatie die zich inzet voor het welzijn van kindsoldaten. Je mag opnieuw gooien.</p>
<p>Bij het kuisen van je geweer loste je per ongeluk een schot. Gelukkig raakte niemand gewond, maar om beter te leren opletten schrijf je het woord kindsoldaat op een blad papier van achter naar voor neer zodat het gewoon kan gelezen worden.</p> <p>Ga dan 1 vakje terug.</p>	<p>Je bent ontslagen uit het leger, maar door het jarenlange gebruik van drugs onder dwang ben je hevig verslaafd. Als je je goed wil reïntegreren in de maatschappij moet je eerst en vooral van die verslaving af. Daarvoor kan je terecht in een hospitaal op een afgelegen eiland.</p> <p>Maak een bootje of vliegtuigje van papier en je mag 2 vakjes vooruit.</p>
<p>In het leger word je gedwongen drugs te gebruiken omdat je regelmatig weigert te gehoorzamen. In zo'n roes heb je, samen met andere kinderen onder invloed, een meisje aangerand en seksueel misbruikt. Eenmaal terug nuchter en helder van geest heb je hier enorm veel spijt van en laat je je vrijwillig opsluiten in een isoleercel.</p> <p>Sla 2 beurten over.</p>	<p>Een meisje van jouw patrouille werd onder dwang aan een vreemde man gegeven. Ze weigerde hem te gehoorzamen en te respecteren en wordt door hem regelmatig geslagen en seksueel misbruikt. Je bent erg bezorgd over haar lot en besluit haar te bevrijden en samen met haar te vluchten. Pas na drie kilometer ben je veilig buiten bereik van het leger. Gooi met de dobbelsteen: Als je een getal hoger of gelijk aan 3 gooit ontsnap je en mag je 2 vakjes vooruit, zoniet word je gepakt en moet je 2 vakjes achteruit.</p>

<p>Op weg naar de markt ben je opgepakt door de militaire politie. Ze verplichten je in dienst te treden in het leger.</p> <p style="text-align: center;">Sla 1 beurt over.</p>	<p>Na de jarenlange horror als kindsoldaat ben je opgevangen door een organisatie die zich bekommert over je welzijn. Zij zullen je heropvoeden, want door het vele geweld heb je geen besef meer van de normen en waarden van een gewone samenleving.</p> <p>Geef vijf regels (zoals: niet doden) die voor ons vanzelfsprekend zijn, maar voor een kindsoldaat vreemd aanvoelen na een leven vol oorlog en geweld. Als je slaagt mag je 2 vakjes vooruit.</p>
<p>Bij controle van je legeruniform was je allesbehalve in orde. Je hemd was fout geknoopt en zat vol scheuren. Je veters waren los en je had je helm niet op.</p> <p style="text-align: center;">Sla 1 beurt over.</p>	<p>Je bent ontsnapt uit het leger, maar je kan nergens naartoe. Door de jarenlange oorlog zijn je ouders en je familie gevlucht of dood. De enige plek waar je naartoe kan is een opvangtehuis voor kindsoldaten van een NGO (niet-gouvernementele organisatie). Als je de naam van die organisatie kan herinneren vind je die plek vast wel. Geef de naam van een NGO (b.v. de organisatie die dit ganzenbord maakte) en je mag opnieuw gooien.</p>
<p>Je bent gewond geraakt bij een vuurgevecht en door je patrouille als dood achtergelaten. Wacht tot een medespeler je passeert om terug verder te gaan. Als je laatst bent ga je 1 vakje terug.</p>	<p>Tijdens een slag in loopgraven ontdek je een geheime gang waarlangs je kan ontsnappen.</p> <p style="text-align: center;">Je mag opnieuw gooien.</p>

<p>Je moet van je commandant een mijn ontmantelen. Je moet één van twee draadjes doorknippen. Knip je het foute draadje door, dan ontploft ze.</p> <p>Gooi met een dobbelsteen: Als je een getal lager dan 3 gooit ontploft ze en vlieg je terug naar 'start', als je een getal gelijk aan of hoger dan 3 gooit mag je drie vakjes vooruit.</p>	<p>Op een dagenlange patrouilletecht word je plots erg ziek. Als je niet snel geneest riskeer je vermoord te worden door je eigen patrouille. Teken een plant of bloem waarvan jij je verbeeldt dat ze je wel zou kunnen genezen.</p> <p>Je hebt 4 beurten de tijd (ondertussen mag je nog steeds meespelen). Als je tekening af is bepalen je medespelers hoeveel vakjes je vooruit mag (van 1 tot 4).</p>
<p>Je weigerde het bevel om op verkenning te gaan in een mijnenveld. Je commandant sluit je voor onbepaalde duur op in een isoleercel.</p> <p>Sla 1 beurt over en wacht dan tot een medespeler passeert om terug verder te gaan. Als je laatst bent ga je 1 vakje terug.</p>	<p>Je bevindt je in een mijnenveld. Kijk uit waar je loopt! Gooi vijf maal met de dobbelsteen.</p> <p>Elk even getal is 1 vakje vooruit, elk oneven getal is 1 vakje achteruit.</p>
<p>Je slaagt er in uit een trainingskamp van de rebellen te ontsnappen en in je vlucht nog een andere kindsoldaat te bevrijden.</p> <p>Ga 1 vakje vooruit.</p>	<p>Na jarenlange legerdienst als kind kan je nog steeds niet lezen of schrijven. Geef tegen de volgende beurt tien woorden of begrippen (zoals 'heimwee') waar kindsoldaten volgens jou regelmatig mee te maken hebben. Als je slaagt mag je 2 vakjes vooruit.</p>

8. Wereldeconomie

Methodiek 11: Wie bepaalt de regels bij de WTO

Doelstellingen:

- De grote lijnen van de werking van de WTO kennen.
- Inzicht hebben in de invloed van regels van de wereldhandel op armoede, op het leven in ontwikkelingslanden.
- Economische maatregelen kunnen opnoemen die de Noord-Zuidverhoudingen kunnen verbeteren.
- Kritische houding ontwikkelen tegenover de WTO en deze kunnen verantwoorden.

Tijd: 70 minuten

Fase 1: 30 minuten

Fase 2: 20 minuten

Fase 3: 20 minuten

Groepsgrootte: 12 tot 25 deelnemers

Benodigheden:

Materialen voor fase 1

- 6 tafels en een stoel voor elke deelnemer.
- 6 vellen A4-papier en een pen en stift voor elke groep
- een fluitje, een bel of een ander voorwerp om aan te geven wanneer een minuut voorbij is
- verschillende exemplaren van de landenopdrachten (bijlage 1), afhankelijk van het aantal deelnemers, voor elke groep een landenopdracht per 2 deelnemers
- een exemplaar van Tabel 2 (bijlage 2, lege tabel) per twee deelnemers

Materialen voor fase 2

- een extra tafel (naast de 6 tafels voor de groepen) met 6 stoelen
- een exemplaar per 2 deelnemers van de regels (bijlage 3) of wel op overhead of opgeschreven op een bord of flip chart
- verschillende exemplaren van de situatie in de landen (bijlage 1) (zie fase 1)
- Tabel 1 en 2 (bijlage 2) per 2 deelnemers
- een exemplaar van het kader 'Over de WTO' (bijlage 3) per twee deelnemers

Korte omschrijving

Dit is een participerende introductie tot de WTO. Het is de bedoeling leerlingen te laten ervaren hoe frustrerend het is in de macht te zijn van machtigere handelsnaties. Leerlingen moeten zich bewust worden van de obstakels waarmee armere landen moeten afrekenen, zowel met betrekking tot bilaterale handel als met het proberen vastleggen van regels binnen de WTO, waar machtigere landen de overmacht hebben door de middelen die zij ter beschikking kunnen stellen voor onderhandelingen.

Verloop:

Stap 1: Bilaterale onderhandelingen

FASE 1: Onderhandelen

- Splits de groep op in 6 kleinere groepen.
- Maak een ruimte vrij in het midden van het lokaal en vraag aan elke groep om een tafel klaar te zetten. De zes tafels moeten in een grote cirkel geplaatst worden.
- Leg de deelnemers uit dat elke groep een ander land vertegenwoordigt en dat ze allemaal bepaalde producten willen kopen en verkopen.
- Verdeel de landenopdrachten onder de groepen (elke groep stelt één bepaald land voor). Geef elke groep één landenopdracht per 2 deelnemers (bijlage 1) en geef hen voldoende tijd om de opdracht te lezen en te begrijpen. Geef eventueel wat meer uitleg waar het nodig is (vb. woordverklaringen)

- Geef elke groep een vel A4-papier, waarop ze de naam van hun land schrijven met een stifft en dat ze duidelijk zichtbaar op de tafel plaatsen.
- Leg de opdracht uit:
  - Het is de bedoeling dat je producten verkoopt aan andere landen of aankoopt van andere landen, zoals beschreven in de landenopdracht.
  - Je kunt een overeenkomst sluiten met een ander land, door overeen te komen dat je hun producten zult kopen als zij de jouwe kopen, of een andere overeenkomst waarmee je allebei akkoord gaat.
  - Eén persoon van elke groep mag de tafel verlaten om met een andere groep te onderhandelen op gelijk welk moment. Deze persoon is de onderhandelaar.
  - De leerkracht blaast op het fluitje/rinkelt de bel na twee minuten. De onderhandelaar moet terug naar zijn eigen land gaan en vertelt de groep hoe het gegaan is. De groep schrijft ook alles wat ze weten en waarover ze onderhandeld hebben met de andere groep op. Dan gaat een andere onderhandelaar naar dezelfde of naar een andere groep om opnieuw te onderhandelen of om een overeenkomst te sluiten.
  - Wanneer je het fluit/ belsegnaal 3x hoort rinkelen dan is het spel gedaan. Ga terug naar je groep.

FASE 2: Bespreking + opvolging

- Geef de groepen de mogelijkheid om met 5 landen te onderhandelen en blaas 3x op het fluitje om het spel stil te leggen.
- Vraag feedback: Wie heeft welke producten gekocht of verkocht? Welke overeenkomsten werden gesloten? Wie had het gevoel dat er een goede overeenkomst afgesloten werd of wie had het gevoel macht te hebben? Wie niet? Hoe gedroegen de deelnemers zich? Smeekten ze? Werkten ze mee? Denk je dat zulke onderhandelingen tussen 2 landen goed zouden werken in de praktijk?
- Geef elke groep een exemplaar van Tabel 2 (bijlage 2) en vraag hun om ze in te vullen. Geef eventueel een aantal voorbeelden uit Tabel 1 op hen op weg te helpen. Het is mogelijk dat ze andere groepen moeten bezoeken om de volledige informatie te kunnen verzamelen.
- Vraag feedback, land per land (leg Tabel 1 op de overheadprojector of deel ze uit, het is mogelijk dat deelnemers extra informatie hebben opgenomen in hun tabel of dat ze hun tabel moeten aanvullen).
- Ontrafel de tabel en zorg ervoor dat de leerlingen inzien hoe de handelsblokkades ontstonden. Vraag hun waarom sommige landen geneigd waren bepaalde industrieën te beschermen of te ontwikkelen.

Stap 2: Besluitvorming binnen de WTO

- Leg uit aan de leerlingen dat alle landen beslist hebben dat het eenvoudiger zou zijn als ze regels hadden voor de handel, zodat ze geen tijd en energie moeten verspillen om individuele overeenkomsten af te sluiten (of bilaterale overeenkomsten: overeenkomsten tussen 2 landen).
- Leg uit dat:
  - er vier vergaderingen gehouden worden in Genève (Zwitserland) in het hoofdkantoor van de Wereldhandelsorganisatie (WTO).
  - tijdens elke vergadering er voor of tegen een handelsregel gestemd wordt.
  - elk land om een vergadering bij te wonen in Genève over voldoende geld moet beschikken om een vliegticket te betalen naar Genève.
  - als landen van mening zijn dat ze niet voldoende 'airfare' hebben, ze één of meerdere vergaderingen moeten overslaan en alleen die vergadering kiezen die ze belangrijk vinden.
- Vraag één deelnemer om op te treden als voorzitter tijdens de vergadering. Deze persoon moet de vergadering bijeenroepen, de voorgestelde regel voorlezen, de orde

handhaven en alle stemmen voor en tegen tellen. Je kan best een deelnemer nemen uit de grootste groep.

- Lees het aantal mogelijke vluchten per land luidop voor (bijlage 3) – hieruit valt hun rijkdom min of meer af te leiden. Zeg tegen de groepen dat ze noteren hoeveel vliegtickets ze zich kunnen veroorloven.
- Voor de vergadering begint moeten de deelnemers Tabel 2 en de lijst met regels (bijlage 3) opnieuw bekijken.
- De begeleider moet ervoor zorgen dat alle groepen de regels en de gevolgen ervan voor hun land begrijpen als die regels aangenomen worden door de vergadering. (Noot: zie Tabel 3, bijlage 2, voor een snelle verwijzing naar de regels waar de landen waarschijnlijk voor of tegen zullen zijn. Natuurlijk is de realiteit ingewikkelder).
- De eerste vergadering vindt plaats wanneer de voorzitter elk land oproept om een afgevaardigde aan te duiden, als ze een vliegticket kunnen kopen naar Genève. De voorzitter leest Regel 1 voor en vraagt de landen die aanwezig zijn om hun stem uit te brengen. De voorzitter heeft de beslissende stem indien er geen meerderheid is. Indien er wel een meerderheid is, stemt de voorzitter niet.

Stap 3: Bespreking van het spel

- Als alle vier de vergaderingen hebben plaatsgevonden, bespreek je het spel:
  - Wie kreeg wat hij wilde? Wie niet?
  - Welke overeenkomsten werden gesloten?
  - Wie had macht en wie niet? Waarom? Hoe voelden landen met minder macht zich?
  - Wat was er oneerlijk aan de procedure?
  - Wat kunnen de gevolgen van deze handelsregels zijn voor de ontwikkelingslanden, voor het leven van mensen in het Zuiden? (dieper ingaan op de invloed regelgeving met betrekking tot de wereldhandel op armoede in het Zuiden)
  - Waarom zou je dan kunnen zeggen dat sommige regels van de WTO te maken hebben met mensenrechtenschendingen?
- Toon de informatie in het kader 'Over de WTO' (bijlage 3) aan de groep op een overhead of in de vorm van hand-outs. Lees het samen met de groep zodat iedereen de inhoud begrijpt.
- Vraag aan de leerlingen om in groepjes van twee te werken en het belangrijkste, meest verrassende of interessantste punt in de tekst aan te duiden.
- Bespreek klassikaal:
  - Wordt het WTO- handelsstelsel eerlijk geleid of niet?
  - Wie haalt er het meest voordeel uit?
  - Wie het minst?
  - Moet de werkwijze aangepast worden?
  - Welke veranderingen zouden de leerlingen aanbevelen? Schrijf ze op het bord.

Geef tenslotte nog wat meer uitleg over de WTO (maak hierbij gebruik van bijgevoegde informatie). Leg uit hoe het komt dat vooral rijkere landen meer zeggenschap hebben in de WTO.

Tips voor de begeleider

Je moet misschien uitleggen wat bedoeld wordt met:

Invoerbepalingen (wanneer een land de invoer van een handelswaar blokkeert door invoerrechten of een invoerbelasting te heffen of door de hoeveelheid van geïmporteerde goederen te beperken door een quota op te leggen).

Verwerkte grondstoffen: of afgewerkte producten zoals chocolade, koffie of appelsiensap (in tegenstelling tot de grondstoffen: cacao bonen, koffiebonen, appelsienen)

Verdiep je op voorhand in de werking van de WTO:

www.wikipedia.be/wereldhandelsorganisatie

Bijlage 1: Wie bepaalt de regels bij de WTO?: Landenkaartjes

IVOORKUST

Jouw3 doel is chocolade verkopen, die je produceert aan 1 \$ per kilo.

Je produceert veel cacaobonen, die je in het buitenland verkoopt. Als je echter chocolade kon verkopen, zou je meer verdienen. Het probleem is dat rijke landen een invoerbelasting op chocoladerepen heffen. Dat maakt jouw chocolade duurder voor de consument waardoor ze deze niet zullen kopen. Rijke landen staan je toe om vrij cacaobonen te verkopen aan chocoladefabrikanten in die landen. Hier verdien je niet veel geld mee.

Je bent een erg arm land en je kunt het je niet veroorloven om producten in te voeren uit andere landen.

VS

Je wil maïs en geneesmiddelen verkopen. Je zou computerchips willen kopen.

Je kan maïs produceren tegen 1 \$ per 10 Kg, wat erg goedkoop is.

Dit komt doordat de overheid veel financiële steun geeft aan maïsboeren.

Een T-shirt gemaakt in de VS kost 10\$ om te produceren. Zelfs al zou het goedkoper zijn om kleren te importeren, dan nog zul je geen kleren kopen van andere landen als mensen in de VS hun baan verliezen.

Veel Amerikaanse geneesmiddelenproducenten willen hun producten in ontwikkelingslanden verkopen, maar kunnen dit niet omdat deze landen lokale bedrijven de toelating geven om die geneesmiddelen te kopiëren en goedkoper te produceren dan Amerikaanse merkgeneesmiddelen. Je wil ervoor zorgen dat die landen geneesmiddelenbedrijven verbieden om geneesmiddelen na te maken.

INDIA

Je wil computerchips en geneesmiddelen verkopen. Je moet kleding kopen.

Je bent van mening dat de toekomst voor jouw land in de productie van hoog technologische producten ligt. Je produceert computerchips tegen 1 \$ per chip en probeert hiervoor nieuwe markten te vinden.

Jouw land heeft een erg arme bevolking die zich geen dure geneesmiddelen kan veroorloven. Je laat toe dat lokale bedrijven buitenlandse geneesmiddelen kopiëren. De productiekost in India is erg laag, 10\$ voor een basiskuur. Deze mensen zouden het zich nooit kunnen veroorloven de originele 'merkgeneesmiddelen' uit Amerika of Europa te kopen.

HONDURAS

Je wil katoenen shirts verkopen en moet maïs aankopen.

Je kan shirts produceren tegen 5\$ per stuk omdat je personeel voor een zeer laag loon werkt.

Je weet dat je ze in Amerika zou kunnen verkopen, maar de Amerikaanse overheid is niet geneigd om de invoer van kleding in de VS toe te laten.

EUROPESE UNIE

Jouw doel is geneesmiddelen en computerchips verkopen. Je wil maïs kopen.

Je zou geneesmiddelen willen verkopen die in Europa geproduceerd zijn tegen 20\$ voor een kuur geneesmiddelen om de meest voorkomende ziekten te genezen. Je wil ze in ontwikkelingslanden verkopen maar dat kan niet omdat deze landen lokale bedrijven toestaan om hun geneesmiddelen te kopiëren en te produceren tegen lagere prijzen dan Europese merkgeneesmiddelen. Je wilt ervoor zorgen dat landen het kopiëren van geneesmiddelen verbieden.

Je produceert computerchips tegen 2\$ per chip. Je laat niet toe dat buitenlandse computerchipmakers hun goederen op jouw markt verkopen. Je hoopt jouw chips aan Amerika te kunnen verkopen.

Europeanen zijn grote chocolade-eters. Je produceert chocolade aan 5\$ per Kg. Het is belangrijk dat goedkopere chocolade uit andere landen niet verkocht wordt in Europa omdat hierdoor mensen hun baan zouden kunnen verliezen. Dit geldt ook voor melkveehouders die de melk voor de chocolade leveren. Je biedt deze boeren financiële steun om hun bedrijf op de markt te houden.

MOZAMBIQUE

Je wil maïs verkopen en je moet goedkope geneesmiddelen kopen.

De meeste inwoners van jouw land zijn kleine boeren, die maïs produceren tegen 2\$ voor 10 Kg. Omdat Mozambique één van de armste landen ter wereld is, kan de regering hen op geen enkele manier steunen.

Je kunt uitsluitend de goedkoopste geneesmiddelen kopen die je kunt vinden. Als je Amerikaanse of Europese geneesmiddelen moest kopen, dan zouden veel mensen ze zich gewoonweg niet kunnen veroorloven. Je weet dat geneesmiddelen uit India kopieën zijn van Amerikaanse of Europese geneesmiddelen. Dit geeft niet volgens jou, omdat mensen het recht hebben op geneesmiddelen als ze ziek zijn.

Bijlage 2: Wie bepaalt de regels bij de WTO: tabellen

Tabel 1

Land	Verkoop	Verkopen aan?	Handelsblokkade of concurrentie van welk land?	Kopen?	Voor welke regel?
Honduras	T-shirts	Amerika	VS beschermt eigen kledingindustrie	Mais	
Ivoorkust	Chocolade	Europa	Europa beschermt eigen chocolade-industrie en landbouw	Niets	
VS	Mais	Europa, Honduras	Mozambique – potentiële concurrent	Computerchips	
	Geneesmiddelen	Mozambique	India kopieert geneesmiddelen en verkoopt ze tegen lage prijzen		
Mozambique	Mais	Europa Honduras	Concurrentie van VS, die maïsboeren kunnen subsidiëren	Goedkope geneesmiddelen	
EU	Geneesmiddelen	Mozambique	India kopieert geneesmiddelen en verkoopt ze tegen lage prijzen	Mais	
	Computerchips	Amerika	India kan computerchips produceren aan de helft van de Europese prijs		
India	Computerchips	Amerika	Europa kan een akkoord afsluiten met VS	Kleding	

Tabel 2

Land	Verkoop	Verkopen aan?	Handelsblokkade of concurrentie van welk land?	Kopen?	Voor welke regel?
Honduras					
Ivoorkust					
VS					
Mozambique					
EU					
India					

Tabel 3

Regels	Honduras	Ivoorkust	VS	Mozambique	EU	India
1. Alle landen moeten alle producten vrij van belastingen toelaten op hun markt.	Voor	Voor	Tegen	Niet van toepassing	Tegen	Voor
2. Alle landen moeten beperkingen voor behandelde voedingsmiddelen laten vallen.	Niet van toepassing	Voor	Niet van toepassing	Niet van toepassing	Tegen	Niet van toepassing
3. Geen enkel land mag zijn landbouw financieel steunen.	Niet van toepassing	Voor	Tegen	Voor	Tegen	Niet van toepassing
4. Alle landen moeten het recht van bedrijven tegen het kopiëren en verkopen van hun producten beschermen.	Niet van toepassing	Niet van toepassing	Voor	Tegen	Voor	Tegen

Bijlage 3: Wie bepaalt de regels bij de WTO: regels en vliegtickets

Regels

1. Alle landen moeten alle producten vrij van belastingen toelaten op hun markt.
2. Alle landen moeten beperkingen voor verwerkte grondstoffen laten vallen.
3. Geen enkel land mag zijn landbouw financieel steunen.
4. Alle landen moeten het recht van bedrijven tegen het kopiëren en verkopen van hun producten beschermen.

Vliegtickets

VS: Je hebt voldoende geld voor 4 tickets.

EU: Je hebt voldoende geld voor 4 tickets.

India: Je hebt voldoende geld voor 3 tickets.

Honduras: Je hebt voldoende geld voor 2 tickets.

Mozambique: Je hebt voldoende geld voor 1 ticket.

Ivoorkust: Je hebt voldoende geld voor 1 ticket.

Over de WTO

De Wereldhandelsorganisatie (WTO, World Trade Organisation) is een forum waar landen akkoorden afsluiten over de regulering van de handel. De WTO bestaat sinds 1 januari 1995. De WTO is de opvolger van de General Agreement on Tariffs and Trade (GATT), een naoorlogse overeenkomst om de handelsbarrières tussen landen te verkleinen.

Op dit moment telt de WTO 149 leden.

Vele ontwikkelingslanden werden lid van de GATT/WTO omdat rijke landen bereid leken om hun markten te openen voor de twee belangrijkste exportproducten van ontwikkelingslanden: textiel en landbouwproducten

9. Vooroordelen en stereotypen

Methodiek 12: Cultionary

Doelstellingen

- Stereotypen en vooroordelen die we over anderen hebben ontdekken.
- Werken met beelden die we van minderheidsgroepen hebben.
- Leren begrijpen hoe die stereotypen functioneren in de realiteit.

Tijd 45 minuten tot 2 uur (afhankelijk van de grootte van de groep)

Groepsgrootte Zelf te kiezen

Benodigdheden:

- Woordenlijst (met zaken die getekend moeten worden)
- Flapbord en stift om de scores bij te houden
- Papier (A4) en stiften om te tekenen (voor elke groep)
- Plakband of duimspijkers om de tekeningen op te hangen.

Verloop

Stap 1:

- De deelnemers vormen teams van 3 à 4 mensen.
- Elk team neemt pen en papier, en gaat, om zo weinig mogelijk hinder van de anderen te ondervinden, op een afstand van de andere teams zitten.
- De spelleider roept uit elk team een deelnemer naar voren en geeft hen een woord dat ze in een tekening moeten omzetten.
- Dit woord tekenen ze voor hun medespelers. Er mogen in de tekening geen letters, noch cijfers gebruikt worden. Ook mag er niet gesproken worden.
- De medespelers mogen geen vragen stellen, enkel mogelijke antwoorden geven.
- Wanneer een woord geraden is, moet het team luid roepen. Vervolgens wordt de score op het scorebord opgeschreven.
- Na elke ronde wordt aan de tekenaar gevraagd het woord op de tekening te schrijven.
- Vervolgens is een andere medespeler aan de beurt om te tekenen (zodat iedereen aan de beurt komt).
- Op het einde worden de tekeningen van de verschillende groepen naast elkaar gehangen. Zo kunnen de verschillende interpretaties / tekeningen / beelden van het woord gemakkelijk vergeleken en besproken worden.

Stap 2: Nabespreking

Doe deze evaluatie in kleine groepjes (in de teams).

- Vonden jullie het een moeilijke activiteit? Waarom?
- Bekijk en vergelijk de verschillende tekeningen aan de muur.
- Komen de beelden overeen met de werkelijkheid?
- Waarom heb je gekozen om een woord op die manier te tekenen?
- Waar komen die beelden vandaan?
- Zijn het positieve of negatieve beelden?
- Welk effect kunnen die beelden hebben op relaties met de bedoelde mensen?

Tips voor de begeleider

Als je een kleine groep hebt, kan je Cultionary ook in één groepje spelen.

Wees je ervan bewust dat veel mensen vinden dat ze niet kunnen tekenen. Moedig ze daarom aan, en benadruk dat het gaat om het spel en niet om de artistieke waarde van de tekeningen.

Deze activiteit zal voornamelijk de meer algemene en directe stereotypen die we over andere mensen hebben tot uiting brengen. Het is erg creatief en heel leuk. Toch is het belangrijk dat de activiteit verder reikt dan het tekenen alleen, en dat de groep nadenkt over de risico's van stereotypen en leert te achterhalen waar stereotypen vandaan komen, hoe ze ontstaan.

Iedereen heeft stereotypen nodig om de wereld rondom zich te kunnen structureren. Ze zijn dus noodzakelijk. Daarom mogen we de stereotype opvattingen van de deelnemers niet veroordelen, noch evalueren. De evaluatie en discussie moeten er juist toe leiden dat we ons van deze stereotypes bewust worden en van het feit dat de beelden en veronderstellingen die we hebben vaak niet gebaseerd zijn op de realiteit. Ons bewust zijn van stereotypen en van het risico dat ze inhouden voor onze relatie met andere mensen is een belangrijk middel om vooroordelen die tot discriminatie leiden te voorkomen.

Het is interessant op te merken dat we vaak geen stereotiep beeld hebben van mensen die we nauwelijks kennen, waar we geen contact mee hebben. Ga bijvoorbeeld eens na of je zo'n beeld hebt van mensen uit Slovenië, Moldavië of Bhutan: als we er al een hebben, kan dat soms enkel bestaan uit: "Het zijn aardige mensen". Daarom kan je best in de lijst van woorden die getekend moeten worden een minderheidsgroep uit je land en één waarmee niemand van de groep contact heeft, opnemen. Vraag wat de consequenties kunnen zijn van deze verschillen tussen stereotypen en de mogelijke redenen hiervoor.

Waar komen stereotypen vandaan? Wat is de rol van de media, het onderwijs, de familie en leeftijdgenootjes?

Suggesties voor opvolging

Moedig de teamleden aan zich meer bewust te worden van hoe stereotypen in de media gebruikt worden en van de eigen reacties op de media. Vraag hen om voorbeelden mee te brengen naar de volgende sessie.

Extra info

De regels en ideeën voor wat dient getekend, kunnen best aangepast worden aan de nationaliteit en de culturele context van de groep. De woorden op de lijst zijn suggesties die je kan aanpassen. Bijvoorbeeld: wanneer je nationaliteiten gebruikt, is het belangrijk dat je het tekenen van vlaggen of munteenheden ook verbiedt. Daartegenover, om raden te voorkomen, kan het belangrijk zijn om beschrijvingen te veranderen, en in een bepaalde volgorde aan te bieden.

Suggesties voor te tekenen woorden

Racisme-verschil-onderwijs-discriminatie-antisemitisme-vluchteling-conflict-Europeaan-inwoner van het eigen land- landbouwer- armoede- moslim- homoseksueel- gelijkheid- iemand met HIV- Roma (zigeuner)-Japanner-Rus-Afrikaan-mensenrechten-media-toerist-buitenlander-blinde persoon-liefde- Arabier- Moldaviër-...

Methodiek 13: Guess who's coming to dinner?

Doelstellingen

- De boodschappen analyseren die we van onze eigen familie krijgen over mensen met een andere culturele of sociale achtergrond.
- De waarde van deze boodschappen analyseren.
- Ons bewust worden van de rol van familie bij het doorgeven van waarden in de maatschappij.
- Stereotypen, vooroordelen en discriminatie herkennen.
- Inzicht krijgen in het mechanisme van het doorgeven van vooroordelen via vermaatschappelijking en educatie.
- Omgaan met conflicten

Tijd 45 minuten

Groepsgrootte : Minimum 8 personen.

Benodigheden:

- Kopieën van de rollenfiches.
- Papier en pen voor de gespecialiseerde waarnemers.
- Bijlagen

Verloop

Stap 1:

- Leg uit dat het hier om een spel gaat om de rol van de familie te bestuderen in het overbrengen van ideeën over mensen die tot andere sociale of culturele groepen behoren.
- Vraag 4 vrijwilligers om de rollen te spelen (bij voorkeur twee van elk geslacht) en 4 anderen om gespecialiseerd waarnemer te zijn. De rest van de groep is algemeen waarnemer.
- Vraag de gespecialiseerde waarnemers om elk één karakter in het rollenspel te volgen en nota te nemen van al de argumenten die hij/zij gebruikt. Verdeel de karakters over de gespecialiseerde waarnemers.
- Geef elke acteur/actrice een rollenfiche en geef hen 2 tot 3 minuten om de rol te leren kennen.
- Bereid de scène voor: plaats 4 stoelen in een halve cirkel en leg iedereen uit dat dit de woonkamer is van een huis en dat ze een familiediscussie te zien zullen krijgen. Geef het signaal, door bijvoorbeeld in de handen te klappen, om het rollenspel te beginnen.
- Je zal tevens moeten beslissen hoe lang het mag duren, afhankelijk van hoe het spel evolueert. Een kwartiertje is lang genoeg. Geef ook een duidelijk signaal om het spel te beëindigen.

Stap 2: Nabespreking

Begin de evaluatie met een vraag aan de acteurs over hun gevoelens.

Vraag dan elke waarnemer om beurten de (genoteerde) argumenten voor te lezen die de acteurs hebben gebruikt om de anderen van hun standpunt te overtuigen.

Ga dan verder met een algemene discussie met de hele groep. Je kan bijvoorbeeld vragen:

- Waren de argumenten dezelfde als diegene die je zelf hebt gebruikt in je eigen familie?
- Zou het anders zijn geweest als de vriend van het meisje dezelfde huidskleur had gehad als zij?
- Zouden de zaken anders liggen als een jongen zijn gekleurde vriendin mee naar huis zou nemen?
- Wat zou er gebeurd zijn als het meisje haar relatie met een ander meisje had aangekondigd?

- Wat als de jongen zijn vriend voorgesteld zou hebben?
- Denk je dat dit soort conflicten nog steeds veel voorkomt of is het iets van vroeger?
- Is dit met jou zelf gebeurd of ken je iemand uit je vriendenkring die eenzelfde soort uitdaging moest aangaan?

Tips voor de begeleider

Als de groep al rollenspellen heeft gespeeld, zijn er geen verdere instructies nodig. Zoniet is het wel belangrijk om erop te wijzen dat een rol spelen iets anders is dan acteren. In een rollenspel blijven we onszelf, terwijl we een vaststaande rol of houding moeten aannemen; als we acteren moeten we een ander karakter interpreteren dan onze eigen persoon. Daarom is het geen kwestie van te dramatiseren of te acteren maar veeleer van een rol of een houding aan te nemen en te bestuderen.

Als je vindt dat de rollen teveel voorgeschreven zijn, of dat ze niets van doen hebben met je eigen realiteit kan je rollenfiches maken met een schema van vier veel voorkomende houdingen die typisch zijn voor families in je eigen cultuur. Als je het idee wil aanpassen en meer rollen schrijven kan dat natuurlijk ook.

De methodiek kan gemakkelijk aangepast worden aan de culturele en de sociale realiteit van de deelnemers. Als een zwart persoon als te exotisch wordt aanzien omdat er in je gemeente geen zwarte mensen wonen, kan de vriend van het meisje bijvoorbeeld een moslim zijn of, als de familie katholiek is, een jood, en zo verder.

Bijlage 1: Rollenfiches

Dochter

Je hebt beslist om je familie mee te delen dat je met je zwarte vriend wil samenwonen.

De situatie: Je begint het rollenspel. Je deelt je familie mee dat je gaat samenwonen met je vriend, die zwart is. Probeer je beslissing te verdedigen en zeg dat je je zult verzetten tegen het vooroordeel tegen relaties tussen jonge mensen en in het bijzonder tegen relaties tussen jonge mensen van verschillende herkomst.

Moeder

Je dochter heeft een zwarte vriend met wie ze een hechte relatie heeft.

De situatie: Je houdt erg veel van je dochter en begrijpt niet hoe ze je dit kon aandoen. Je steunt je man in alles wat hij zegt. Je bedreigt je dochter niet, maar je voelt je eerder bedroefd over de pijn die ze je aandoet. Je denkt dat de zwarte jongen haar zal verlaten en dat ze er veel onder zal lijden.

Oudere broer

Je zus heeft een zwarte vriend met wie ze een hechte relatie heeft.

De situatie: Eigenlijk trek je je er niks van aan als je zus uitgaat met een zwarte man en verdedig je het principe dat mensen vrij moeten zijn in hun relaties. Maar als je moeder zegt, dat hij je zus best zou kunnen verlaten, ga je denken dat hij je zus wel eens zou kunnen gebruiken. Je toont je bezorgdheid en wil je zus verdedigen.

Vader

Je dochter heeft een zwarte vriend met wie ze een hechte relatie heeft.

De situatie: Je bent de autoriteit in huis, en je gaat niet akkoord met de relatie van je dochter. Je vertegenwoordigt de morele meerderheid van de gemeenschap en je bent bezorgd over wat de mensen gaan zeggen. Je vindt jezelf niet racistisch maar je dochter die met een zwarte gaat trouwen, dat is iets anders. Denk aan een strenge vader en gebruik zijn argumenten.

10. Racisme

Methodiek 14: Een antwoord geven op racisme

Doelstellingen:

- Interesse in mensenrechten en racisme stimuleren.
- Capaciteiten ontwikkelen voor democratische deelname, communicatie en samenwerking.
- Verantwoordelijkheid, rechtvaardigheid en solidariteit promoten.
- Inzien dat alle mensen recht hebben op een gelijkwaardige behandeling en het recht hebben om niet gediscrimineerde te worden.

Tijd: 120 minuten

Groepsgrootte: 4 tot 50 deelnemers

Benodigdheden:

- grote vellen papier en stiften
- 4 vrijwilligers om een rollenspel naar voor te brengen
- bijzonder voorval rolfiche en richtlijnen voor begeleiders, deelnemersblad 1;
- de richtlijnen over raciale incidenten en het beleid van de school (of organisatie) hieromtrent
- kopieën van deelnemersblad 2, "Een paar praktische aandachtspunten" (of schrijf de punten op een groot vel papier of een overheadtransparant)
- bijlage 1: achtergrondinformatie

Kort overzicht

Deze activiteit maakt gebruik van rollenspel en een bijzonder voorval om deelnemers te laten nadenken over hun idee van cultuurverschillen. Ook aan de hand van discussie en collectief schrijven worden onderwerpen aangekaart omtrent:

- hoe moeilijk het is om uit je eigen culturele perspectief te stappen
- racisme, stereotypes en culturele verschillen;
- hoe om te gaan met racisme op school of binnen een andere educatieve omgeving.

Verloop

Stap 1: Voorbereiding

Bekijk het bijzonder voorval voorgesteld in deelnemersblad 1 en pas het aan aan je eigen situatie. Kies vier vrijwilligers en vraag hen om zich voor te bereiden om een heel kort rollenspel naar voor te brengen dat gebaseerd is op het bijzonder voorval.

Stap 2:

Deze activiteit bestaat uit twee delen: deel 1, een bespreking: wat begrijpen we onder de term 'racisme'?; deel 2, een beleid uittekenen voor het omgaan met racistische incidenten op school (of in de club of organisatie).

Deel 1: Wat verstaan we onder de term 'racisme'?

- Begin de activiteit met een brainstorm over racisme. Je zou kunnen proberen om deelnemers uit te dagen op racisme te reageren door een racistische mop te vertellen en hen te vragen wat ze ervan denken. Schrijf hun reacties op het grote vel papier.
- Racistische incidenten en potentiële interculturele misverstanden gebeuren elke dag. Ga verder met brainstormen over welke soorten van gebeurtenissen en gedrag mensen als racistisch bestempelen.

Deel 2: Rollenspel + bespreking

- Werk nu met het bijzonder voorval. Deel pennen en papier uit. Vraag hen om naar het rollenspel te kijken en om met een paar kernwoorden op te schrijven wat hun reactie is bij elke pauze in de voorstelling. Laat de vrijwilligers het rollenspel spelen.

Stap 3: Nabespreking

Begin met een bespreking van de activiteit zelf en ga dan verder met het bespreken van wat ze bijgeleerd hebben en wat het volgende is dat hen te doen staat.

- Hou een korte bespreking van de verschillende commentaren:
  - Wat schreven mensen op in de eerste pauze? Wat deed de deelnemers tot hun conclusies komen?
  - Wat schreven mensen op in de tweede pauze? Wat bracht hen tot die conclusies?
  - Wat beseften mensen op het einde? Welke veronderstellingen hadden ze gemaakt?
- Hoe gangbaar is racisme in de school of de jeugdgroep? En in de samenleving in het algemeen?
- Welke groepen hebben er het meest onder te lijden? Waarom? Werden twintig of vijftig jaar geleden dezelfde groepen gevisieerd?
- Zijn hun opvattingen over wat een racistisch incident is, veranderd door de activiteit? Hoe? Geef voorbeelden
- Wiens verantwoordelijkheid is het om ervoor te zorgen dat racistische incidenten op jouw school (of organisatie) niet voorkomen?
- Denk terug aan het bijzonder voorval. Wat zouden de leraars, Abdallah's vader en de directeur moeten gedaan hebben om een rechtvaardige afloop te verzekeren?
- Wat kan en zou er moeten gedaan worden om de oorzaken van racistisch gedrag aan te pakken, zowel op school als in de samenleving in het algemeen?

Tips voor begeleiders

Wees bewust van de achtergrond van de groepsleden en pas de activiteit daaraan aan. Mensen zullen meer betrokken zijn als je onderwerpen behandelt die 'echt' zijn voor de groep. Langs de andere kant moet je voorbereid zijn op de emoties die hierdoor naar boven kunnen komen. Het is belangrijk om aandacht te hebben voor de gevoelens van deelnemers die het gevoel hebben dat ze zelf op school gediscrimineerd werden. Het kan nuttig zijn om, in plaats van te focussen op één bijzonder voorval, inzichten te verzamelen vanuit verschillende voorbeelden en verschillende standpunten. Deze aanpak zal het je mogelijk maken om rekening te houden met verschillende machtsrelaties : bijvoorbeeld, de gevolgen van racisme tussen klasgenoten en racisme afkomstig van een leraar of directeur.

Als je bij het begin wil provoceren, door een racistische mop te vertellen, kan je voor eentje kiezen die de spot drijft met een groep die niet vertegenwoordigd is in je klas of groep. In elke land bestaan er tradities van grappen over andere nationaliteiten. Je zou de discussie kunnen beginnen door de groep te vragen om er zelf één of twee te vertellen. Je kan dan verdergaan met praten over de scheidingslijn tussen racistische en niet-racistische grappen. Zijn grappen over Pakistani of Turken bijvoorbeeld racistisch of nationalistisch? Dit zou kunnen leiden tot de definitie van een racistische grap en van een racistisch incident (bijlage 1)

Het kan gebeuren dat op het einde van deel 2, bij stap 4, de conclusies voor de deelnemers niet voldoende duidelijk zijn om er op verder te gaan bij de volgende stap. In dit geval kan je deelnemersblad 2 "enkele praktische punten om rekening mee te houden" gebruiken en de groepen aanmoedigen om de eerste vier stappen op te bouwen.

Bijlage 1: Verdere informatie

Definities van racisme

Racisme, in algemene termen, bestaat uit gedrag, woorden of praktijken die mensen bevoordelen of benadelen op basis van hun huidskleur, cultuur of etnische oorsprong. Het is in meer subtiele vormen even schadelijk als in openlijke vorm.

Geïnstitutioniseerd racisme is het collectieve falen van een organisatie om een geschikte en professionele dienstverlening te verlenen aan mensen omwille van hun huidskleur, cultuur of etnische origine. Het kan tot uiting komen in evoluties, houdingen en gedrag die leiden tot discriminatie door ondoordacht vooroordeel, onwetendheid, onnadenkendheid en racistische stereotypering die mensen van etnische minderheden benadeelt. Racistische incidenten en pestrijen kunnen voorkomen in elke organisatie, ongeacht het aantal mensen van verschillende etnische achtergrond dat er in aanwezig is.

Een racistisch incident is elk incident dat als racistisch beschouwd wordt door het slachtoffer of door iemand anders.

Welk soort incidenten kunnen als racistisch beschouwd worden?

De onderstaande lijst van handelingen kunnen als racistische incidenten beschouwd worden.

Fysiek geweld: Dit omvat naast de meer uitgesproken voorbeelden van gewelddadige aanvallen of fysieke intimidatie, van zowel kinderen als volwassenen uit minderheidsgroepen, ook incidenten van "lichte" intimidatie die een cumulatief effect kunnen hebben.

Verbaal geweld: Het gebruik van scheldnamen voor mensen uit minderheidsgroepen en het spotten met iemands achtergrond of cultuur (vb. muziek, kledij of eetgewoontes) zijn de meest flagrante voorbeelden. Er zijn ook andere vormen van verbaal geweld waarbij leerlingen, leraars of andere volwassenen betrokken zijn, die minder rechtstreeks en nadrukkelijk lijken maar wel beledigend zijn, zoals terloopse opmerkingen van racistische aard.

Non-coöperatie en gebrek aan respect: Als onderwijsmensen of opvoeders samenwerking of respect weigeren aan leerlingen, studenten, leraars, trainers, jongerenleiders en anderen uit minderheidsgroepen, kan dit, indien er bewijs bestaat van de racistische motivatie of als het 'slachtoffer' racisme als een motief beschouwt, beschouwd worden als een racistisch incident. Een gebrek aan respect kan ook de vorm aannemen van onachtzaamheid, zoals wanneer een leraar zich op een manier dat het slachtoffer zich lastig gevallen of ongemakkelijk gaat voelen onwetend toont over de culturele gebruiken van een leerling.

Andere incidenten: racistische grappen en racistisch taalgebruik, het dragen van racistische insignes, badges, T-shirts, enz., racistische graffiti, het verdelen van racistische literatuur of posters, de aanwezigheid van racistische of fascistische organisaties op of rond de school, of stereotypering door volwassenen die tot discriminatie zou kunnen leiden.

Racistische incidenten kunnen ook minder uitgesproken zijn. Het verraderlijke hieraan is dat ze het moeilijkst zijn om op te sporen en mee om te gaan. Veel racistische incidenten waarbij leerlingen of studenten betrokken zijn zullen niet onder de ogen van leraars of volwassenen gebeuren. Het is daarom belangrijk dat scholen een strategie ontwikkelen waarbij alle leden van de schoolgemeenschap betrokken zijn en verantwoordelijkheid nemen voor het rapporteren van en omgaan met incidenten.

11. Procesdoelen en VOET

1. Gelijkheid

Procesdoelen

Procesdoel 2: Moreel denken tegen de onverschilligheid, voor betrokkenheid

Bijzonder procesdoel 2.2: Ontdekken van morele problemen

Procesdoel 3: Humaniseren van het samenleven met anderen

Bijzonder procesdoel 3.3.: Ontdekken van mensenrechten

Procesdoel 4: Verantwoordelijkheid voor huidige en toekomstige generaties

Bijzonder procesdoel 4.2.: Eerbied voor anderen

Vakoverschrijdende eindtermen

Methodiek 1: Zet één stap vooruit

Context 2: Mentale gezondheid: 1-3

Context 3: Sociorelationele ontwikkeling: 2-3-9-10

Context 5: Politiek-juridische samenleving: 3-4-5

Context 7: Socioculturele samenleving: 1-2-3

2. Eerlijke handel

Vakoverschrijdende eindtermen

Methodiek 2: Het suikerspel

Context 1: 11

Context 2: Mentale gezondheid: 1-3

Context 3: Sociorelationele ontwikkeling: 1-2-3-9

Context 5: Politiek-juridische samenleving: 13

Context 6: Socio-economische samenleving: 1-2-6-8-9

3. Discriminatie

Procesdoelen

Procesdoel 2: Moreel denken tegen de onverschilligheid, voor betrokkenheid

Bijzonder procesdoel 2.1.: Exploreren, verkennen en integreren van waarden

Bijzonder procesdoel 2.3.: Ontwikkelen van morele beleving en inleving

Procesdoel 3: Humaniseren van het samenleven met anderen

Bijzonder procesdoel 3.1.: Exploreren, verkennen en integreren van de mogelijkheden van de mens

Procesdoel 4: Verantwoordelijkheid voor huidige en toekomstige generaties

Bijzonder procesdoel 4.2.: Eerbied voor anderen

Vakoverschrijdende eindtermen

Methodiek 3: Een wedstrijdje Euro-moppen tappen

Context 2: Mentale gezondheid: 1-2-3-6

Context 3: Sociorelationele ontwikkeling: 4-6

Context 5: Politiek-juridische samenleving: 2-3-4-5

Context 7: Socioculturele samenleving: 1-2-3

Methodiek 4: Gewoon doen

Context 1: Lichamelijke gezondheid en veiligheid: 1 1

Nr. 11: De leerlingen passen veiligheidsvoorschriften toe en nemen voorzorgen voor een

Context 2: Mentale gezondheid: 1-2-3-6-7

Context 3: Sociorelationele ontwikkeling: 1-2-3-9-10-11

Context 5: Politiek-juridische samenleving: 2-3-4-5

Context 7: Socioculturele samenleving: 1-2-3-5

4. Verschillende waarden in culturen

Procesdoelen

Procesdoel 2: Moreel denken tegen de onverschilligheid, voor betrokkenheid

Bijzonder procesdoel 2.1.: Exploreren, verkennen en integreren van waarden

Bijzonder procesdoel 2.2.: Ontdekken van morele problemen

Procesdoel 4: Verantwoordelijkheid voor huidige en toekomstige generaties

Bijzonder procesdoel 4.2.: Eerbied voor anderen

Procesdoel 5: Oefening in zingeving

Bijzonder procesdoel 5.2.: Erkennen dat de mens niet de enige zindrager is

Bijzonder procesdoel 5.3.: Erkennen, verkennen en integreren van de betekening van de wereld, de mens, de anderen, de natuur (wetenschap, literatuur, kunsten)

Bijzonder procesdoel 5.4.: Exploreren, verkennen en integreren van de zingeving van de wereld, de mens, de anderen, de natuur (wetenschap, literatuur, kunsten, religies)

Bijzonder procesdoel 5.8.: Exploreren, verkennen en integreren van het wereldburgerschap

Vakoverschrijdende eindtermen

Methodiek 5: Begroetingen

Context 1: Lichamelijke gezondheid en veiligheid: 1 1

Context 2: Mentale gezondheid: 1-2-3-6-7-8

Context 3: Sociorelationele ontwikkeling: 1-3-6

Nr. 1: De leerlingen kunnen een relatie opbouwen, onderhouden en beëindigen.

Context 5: Politiek-juridische samenleving: 1-2

Context 7: Socioculturele samenleving: 1-2-3

Methodiek 6 : Verscheidenheid ontdekken

Context 1: Lichamelijke gezondheid en veiligheid: 1 1

Context 2: Mentale gezondheid: 1-7-8

Context 3: Sociorelationele ontwikkeling: 1-6-8-9-10-11

Context 5: Politiek-juridische samenleving: 1-2-3-4-5

Context 7: Socioculturele samenleving:1-2-3

5. Mensenrechten algemeen

Procesdoelen

Procesdoel 3: Humaniseren van het samenleven met anderen

Bijzonder procesdoel 3.3: Ontdekken van mensenrechten

Vakoverschrijdende eindtermen

Methodiek 7 : Ontwerp eens een land

Context 1: Lichamelijke gezondheid en veiligheid: 1 1
Context 2: Mentale gezondheid: 1-2-3-6-8
Context 3: Sociorelationele ontwikkeling: 1-2-3-4
Context 5: Politiek-juridische samenleving: 1-2-3-4-5
Context 6: Socio-economische samenleving: 2-3
Context 7: Socioculturele samenleving: 1-3-5.

Methodiek 8 : Mensenrechten in conflict

Context 2: Mentale gezondheid: 1-3-7
Context 3: Sociorelationele ontwikkeling: 3
Context 5: Politiek-juridische samenleving: 2-3-4-5
Context 7: Socioculturele samenleving: 1-3-5

6. De doodstraf

Procesdoelen

Procesdoel 3: Humaniseren van het samenleven met anderen
Bijzonder procesdoel 3.1.: Exploreren, verkennen in integreren van de mogelijkheden van de mens
Bijzonder procesdoel 3.2.: Exploreren, verkennen en integreren van de grenzen van de mens
Bijzonder procesdoel 3.3.: Ontdekken van mensenrechten
Procesdoel 4: Verantwoordelijkheid voor huidige en toekomstige generaties
Bijzonder procesdoel 4.2.: Eerbied voor anderen
Bijzonder procesdoel 4.3.: Zorg voor de anderen
Bijzonder procesdoel 4.6.: Inzichtelijke omgang met wetenschap en techniek

Vakoverschrijdende eindtermen

Methodiek 9 : Over de doodstraf

Context 1: Lichamelijke gezondheid en veiligheid: 1 1
Context 2: Mentale gezondheid: 3-6-7
Context 5: Politiek-juridische samenleving: 1-2
Context 7: Socioculturele samenleving: 1-2-3-5

7. Kindsoldaten

Procesdoelen

Procesdoel 1: Vrij en zelfstandig leren denken en handelen
Bijzonder procesdoel 1.3: Handelen
Procesdoel 3: Humaniseren van het samenleven met anderen
Bijzonder procesdoel 3.3.: Ontdekken van mensenrechten

Vakoverschrijdende eindtermen

Methodiek 10: Bordspel kindsoldaten

Context 1: Lichamelijke gezondheid en veiligheid: 1 1
Context 2: Mentale gezondheid: 1-2-3-6
Context 3: Sociorelationele ontwikkeling: 2-3-4-5
Context 7: Socioculturele samenleving: 1-2-3-5

8. Wereldeconomie

Procesdoelen

Procesdoel 2: Moreel denken tegen de onverschilligheid, voor betrokkenheid
Bijzonder procesdoel 2.1.: Exploreren, verkennen en integreren van waarden
Bijzonder procesdoel 2.2.: Ontdekken van morele problemen
Bijzonder procesdoel 2.3.: Ontwikkelen van morele beleving en inleving
Procesdoel 4: Verantwoordelijkheid voor huidige en toekomstige generaties

Vakoverschrijdende eindtermen

Methodiek 11: Bepaling regels WTO

Context 1: Lichamelijke gezondheid en veiligheid: 1 1
Context 2: Mentale gezondheid: 3-6-8
Context 3: Sociorelationele ontwikkeling: 1-3
Context 5: Politiek-juridische samenleving: 1-2
Context 6: Socio-economische samenleving: 1-2-3-8-9
Nr. 1: De leerlingen leggen met voorbeelden uit hoe welvaart wordt gecreëerd en hoe een
Context 7: Socioculturele samenleving: 1-2-3-5

9. Vooroordelen en stereotypen

Procesdoelen

Procesdoel 1: Vrij en zelfstandig leren denken en handelen
Bijzonder procesdoel 1.2.:Denken
Bijzonder procesdoel 1.3.: Handelen
Procesdoel 2: Moreel denken tegen de onverschilligheid, voor betrokkenheid
Bijzonder procesdoel 2.1.: Exploreren, verkennen in integreren van waarden
Procesdoel 3: Humaniseren van het samenleven met anderen
Bijzonder procesdoel 3.1.: Exploreren, verkennen en integreren van de mogelijkheden van de mens
Procesdoel 4: Verantwoordelijkheid voor huidige en toekomstige generaties
Bijzonder procesdoel 4.1.: Verantwoordelijkheid tegenover zichzelf
Bijzonder procesdoel 4.2.: Eerbied voor anderen

Vakoverschrijdende eindtermen

Methodiek 12: Cultionary

Context 1: Lichamelijke gezondheid en veiligheid: 1 1
Context 2: Mentale gezondheid: 2-6-8
Context 3: Sociorelationele ontwikkeling: 2-3-4-5-6-10-11
Context 5: Politiek-juridische samenleving: 1-2
Context 7: Socioculturele samenleving: 2-3

Methodiek 13: Guess who's coming to dinner

Context 1: Lichamelijke gezondheid en veiligheid: 1 1
Context 2: Mentale gezondheid: 2-3-6-8
Context 3: Sociorelationele ontwikkeling: 2-3-4-5-6-10-11
Context 5: Politiek-juridische samenleving: 1-2
Context 7: Socioculturele samenleving: 2-3

10. Racisme

Procesdoelen

Procesdoel 1: Vrij en zelfstandig leren denken en handelen

Bijzonder procesdoel 1.2.: Denken

Bijzonder procesdoel 1.3.: Handelen

Procesdoel 3: Humaniseren van het samenleven met anderen.

Bijzonder procesdoel 3.1.: Exploreren, verkennen en integreren van de mogelijkheden van de mens

Bijzonder procesdoel 3.2: Exploreren, verkennen en integreren van de grenzen van de mens

Procesdoel 4: Verantwoordelijkheid voor huidige en toekomstige generaties

Bijzonder procesdoel 4.2.: Eerbied voor anderen

Procesdoel 5: Oefening in zingeving

Bijzonder procesdoel 5.4: Exploreren, verkennen en integreren van de zingeving van de wereld, de mens, de anderen, de natuur (wetenschap, literatuur, kunsten, religies)

Vakoverschrijdende eindtermen

Methodiek 14: Eigen antwoord op racisme

Context 2: Mentale gezondheid: 1-2-3-6

Context 3: Sociorelationele ontwikkeling: 1-2-3-6-9

Context 5: Politiek-juridische samenleving: 1-3-4-5-13

Context 7: Socioculturele samenleving: 1-2-3-4

12. Bibliografie

- Vormen vzw, *Kompas, handleiding voor mensenrechteneducatie met jongeren*, 2005, vertaling van 'COMPASS, A Manual on Human Rights Education with Young People', Council of Europe 2005
- Vormen vzw, *RECHT-vaardig, menswaardig, Educatief pakket rond economische en sociale rechten*, 2006
- Dorset Education Service, *Curriculum Resources Pack: Cultures and Lifestyles*, Dorset, Engeland.
- Vormen vzw, *Allemaal anders, allemaal gelijk*, 2001, vertaling van 'All different, all equal. Education Pack', Council of Europe